

U-POINTS

utilitárne body
región Spiš

Stará
Ľubovňa

Kežmarok

Poprad

Levoča

Spišská
Nová Ves

bedeker
verejným
priestorom

utility
– *urban* –
unique

Gelnica

Stará
Ľubovňa

Kežmarok

Poprad

Levoča

Spišská
Nová Ves

U-POINTS

— 1 — ÚVOD

Intravilán ako verejný priestor -5-

— 2 — REFLEXIE O SPIŠI

Umenie vo verejnom priestore -9-

Spišskí umelci vo verejnom priestore svojho domova -22-

— 3 — U-POINTS

Utility - urban - unique -27-

Intenzita väzieb -30-

— 4 — SOCHÁRSKE REALIZÁCIE NA ÚZEMÍ REGIÓNU SPIŠ

Utilitárne body

okres Spišská Nová Ves -34-

okres Gelnica -48-

okres Levoča -52-

okres Poprad -56-

okres Kežmarok -74-

okres Stará Ľubovňa -80-

— 5 — KOLOKVIUM

U-POINTS / Umenie vo verejnom priestore:

Socha verzus architektúra

- profesné stretnutie a kolokvium -87-

— 6 — FAKTOGRAFIA

Bibliografia -93-

Médiá o projekte -95-

Gelnica

ENGLISH SUMMARY /
PROJECT ON THE WEB

Intravilán ako výstavný priestor

Mgr. Lucia Benická

riaditeľka Galérie umelcov Spiša

Projekt **U-Points / Utilitárne body – región Spiš** s identifikačnými odkazmi „utility ~ urban ~ unique“ charakterizuje zabudnuté umelecké realizácie z prelomu tisícročí v intraviláne miest i obcí na území Spiša – regiónu s bohatou výtvarnou históriou. Galéria umelcov Spiša v zmysle statusu pamäťovej inštitúcie cielene analyzuje a odborne skúma vývoj regionálneho umenia v celoslovenskom kontexte. Zmapovať objekty a sošné realizácie na Spiši sa stalo opakovanou výzvou, ktorá sa naplnila zadaním dvojročného výskumu internej histórie umenia Zuzane Juháziovej (r. 2019 – 2020) s cieľom identifikovať „nevidené“ a časom zdevastované výtvarné objekty na území regiónu Spiša v šiestich okresoch. Galéria umelcov Spiša tak nadobudla ojedinelý archív o realizáciách a aktuálnom stave umeleckých diel, ktoré sú datované od 50. rokov 20. storočia po súčasnosť. Samotný výskum a katalogizácia nadväzujú na skúmanie histórie umenia Jitky Haakovej, ktorá sa danému stavu na Spiši venovala počas aktívnej kariéry kurátorky Tatranskej galérie v Poprade takmer 40 rokov, ako aj na výstupy z mapovania umeleckých objektov v meste Poprad kunsthistoričkou Ľubicou Ftorekovou. Nenahraditeľným zdrojom informácií boli aj umelci Spiša, ktorí sa priamo podieľali na realizáciách s cieľom kultivovať predmetné zázemia v spišských mestách i obciach. V kontexte historického vývoja je podstatná aj rozsiahla esej Jitky Haakovej o monumentálnom umení v regióne od čias monarchie po súčasnosť.

Intenzívny prieskum v teréne, archívnych a v iných dostupných zdrojoch priniesol v r. 2020 – 2021 hodnotné výstupy projektu U-Points / Utilitárne body – región Spiš, na ktorých sa podieľali odborní pracovníci galérie, predovšetkým kurátorka projektu Zuzana Juháziová, grafička Ivana Babejová a v rámci odbornej spolupráce Lenka Králová. Konfrontácia „koncoviek“ smerom k verejnosti bola umožnená vďaka podpore z verejných zdrojov Fondu na podporu umenia, bez ktorej by boli výskum i katalogizácia diel uzatvorené iba archíváciou.

PROJEKT NA WEBE /
PROJECT ON THE WEB

Výstupy projektu U-Points / Utilitárne body – región Spiš

- **Banerová výstava**, ktorá je každoročne recyklovaná v parku centra mesta Spišská Nová Ves počas letnej sezóny, bola premiérovou uvedená v auguste r. 2020.
- Sprievodná **výstava Tranzit** autora Mareka Jarottu o verejných priestoroch v kontexte urbanizmu a architektúry bola realizovaná v termíne 1. 3. – 6. 6. 2021.
- Odborné kolokvium **U-Points / Umenie vo verejnom priestore: socha versus architektúra**, s cieľom prezentovať doterajšie platformy výskumu a prezentácie umenia vo verejnom priestore na Slovensku, prebehlo online v termíne 21. 10. – 22. 10. 2020.
- Podrobná **mapa realizácií** v meste Spišská Nová Ves je hodnotným sprievodcom utilitárnymi bodmi v piatich mestských lokalitách.
- Unikátny **bedeker** je jedinou publikáciou, podrobne katalogizujúcou vybrané diela v šiestich okresoch regiónu Spiš.
- **Webová stránka** galérie sa v rámci projektu stala hlavným nosičom, ako aj priebežne dopĺňaným archívom výskumom získaných informácií a teda zdrojom pre jeho ďalšie využitie i prezentáciu.

Mgr. Lucia Benická, iniciátorka projektu U-Points, je riaditeľkou Galérie umelcov Spiša – kultúrneho zariadenia Košického samosprávneho kraja od r. 2012. Absolventka štúdia dejín umenia a estetiky na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave (r. 1987) pôsobila ako historička umenia a kurátorka v Galérii umelcov Spiša (r. 1987 – 1992) a v Tatranskej galérii v Poprade (r. 1993 – 2001). Od r. 1991 je členkou Slovenského syndikátu novinárov. V r. 1994 získala Cenu Martina Benku (projekt medzinárodnej výmeny Severné Anglicko na severnom Slovensku), v r. 1996 / 1997 Fulbrightove štipendium v oblasti arts-managmentu a dejín fotografie (Museum of Contemporary Photography, Chicago, USA). V r. 1996 založila Dom fotografie ako prvú špecializovanú inštitúciu svojho druhu na Slovensku, ktorá sa venovala systematickej odbornej a projektovej činnosti vo fotografii: festival Letná fotoškola Domu fotografie (1996 – 2012), výstavná, dokumentačná a publikačná činnosť, projekty medzinárodnej výmeny (artists-in-residency, odborné konferencie, kolokviá, fotodielne). Dom fotografie (od r. 1998 o. z.) viedla ako riaditeľka a kurátorka. V r. 2003 – 2011 slobodné povolanie ako kurátorka umenia a fotografie, art-manažérka, publicistka a organizátorka výstav. V r. 2005 získala Fulbrightove štipendium pre výskum súčasnej fotografie (San Diego City College, USA). V r. 2006 – 2011 koordinovala a kurátorovala slovenskú časť projektu IPRN (International Photography Research Network) v spolupráci so Sunderland University vo V. Británii. Realizovala stovky výstav doma i v zahraničí (USA, GB, CZ, PL, AUS, HUN, ES, FR, DE, RU, BG, RO, IT, FIN a iné), lektorovala o fotografii a umení (od r. 2008 pôsobí na KSA v Krakove, PL), recenzovala fotografickú tvorbu na medzinárodných festivaloch (USA, PL, CZ, HUN, AUS, RU, DE a iné), publikovala desiatky katalógov a článkov o umení a fotografii.

Zľava: Mgr. art. Ivana Babejová, ArtD. – grafička projektu, Šimon Babej – realizátor výstavných panelov, Mgr. Lucia Benická – riaditeľka Galérie umelcov Spiša, Mgr. Zuzana Juháziová – autorka a kurátorka projektu

— 1 — REFLEXIE ZO SPIŠA

Záhrada umenia – stála exteriérová expozícia Galérie umelcov Spiša:
Kolektív žiakov Strednej priemyselnej školy v Spišskej Novej Vsi: Emblém GUS
(Galéria umelcov Spiša), 2004, pieskovec, sekanie, leštenie, ø 70 cm, zo zbierky GUS, P 1274

Umenie vo verejnom priestore

Mgr. Jitka Haaková

historička umenia

O potrebe a význame umenia vo verejnom priestore nepochybujú nielen umelci, výtvarní teoretici a urbanisti, ale ani odborníci v oblasti sociálnych vied. Umenie hrá v urbánnom prostredí estetickú, politickú, ekonomickú, sociálnu a kultúrno-symbolickú rolu. Umelecké dielo vytvára mestský interiér a spolu s architektúrou tak tvorí „genius loci“ – vnáša do obrazu mesta kultúrne a symbolické významy. Napomáha tiež orientácii v priestore a jeho identifikácii. Jeho význam spočíva však i v kultivácii vkusu a hodnotovej orientácie spoločnosti, pomáha integrovať umenie do jej denného života.

Monumentálne umenie vo forme pomníkov a pamätníkov, zdôrazňujúcich význam sakrálnych i sekulárnych centier, bolo vo verejnom priestore prítomné už od pradávna. Umelecké diela slúžili hlavne na reprezentačné a propagačné ciele, na oslavu významných osobností či udalostí. V moderných mestách sa verejný priestor stáva čoraz častejšie skôr alternatívnou galerijnou (prípadne i divadelnou) scénou. Z urbanistického hľadiska potláča nepríjemný pocit nedostatočne štruktúrovaného priestoru mesta, tvoreného štandardizovanou architektúrou. Niektoré formy vizuálneho umenia sú dominantné, iné predstavujú iba akcenty v mestskej zástavbe, niektoré nesú historické alebo kultúrne posolstvo, iné provokujú modernou formou, všetky však individualizujú mestský priestor. Umelecké dielo skvalitňuje životné prostredie, určuje charakter miesta, vytvára pocit identity, jedinečnosti a prispejeva k občianskej hrdosti. Monumentálne umelecké diela majú v niektorých prípadoch potenciál stať sa aj cieľom kultúrneho cestovného ruchu.

Všetkým prístupné „verejné umenie“ sa nachádza zvyčajne v exteriéri, verejnosti prístupné priestory sú však i v interiéroch, ako sú foyery, átriá, nákupné centrá, haly železničných či autobusových staníc alebo letísk. Často o verejnom umení hovoríme ako o „monumentálnych realizáciách“, hoci môže ísť aj o diela menších rozmerov, ktoré divákovi ponúkajú intímnejší zážitok. Umelecké dielo môže byť samostatne stojace, aplikované na stenu alebo integrované do architektúry. Podľa povahy materiálu môže byť zamýšľané ako trvalé alebo dočasné. Zväčša ide o diela statického charakteru, zriedkavejšie, no nemenej pôsobivé sú však aj diela kinetické, pohybujúce sa pôsobením vzduchu či s participáciou diváka, súčasné umenie často využíva tiež svetlo a zvuk.

Verejné umenie vyžaduje bezpečný a trvácny materiál. Malo by odolávať živlom (slnko, vietor, voda) ako aj ľudským aktivitám a malo by byť chránené zákonom¹. Na Slovensku nemá však toto umenie okrem významných diel historických období štatút chránenej pamiatky a uniká tak záujmu

verejnosti, je zanedbávané a neraz i zámerne odstraňované a ničené. Chýba súhrnný katalóg takýchto diel, hoci v novom tisícročí vznikli viaceré inštitucionálne, no častejšie neoficiálne iniciatívy na mapovanie a katalogizovanie týchto umeleckých diel v jednotlivých lokalitách a regiónoch.² Podobné iniciatívy nadväzujú na početné projekty v podobe databáz verejného umenia, publikovaných on-line od 90. rokov 20. storočia v mnohých štátoch USA, Európy i ostatného sveta.³ K týmto iniciatívam sa pripája aj projekt Galérie umelcov Spiša, ktorý si kladie za cieľ zdokumentovať monumentálnu tvorbu v celom regióne, ktorý je teritoriálnym rámcom výskumnej činnosti galérie.

Zvyšujúci sa záujem o túto problematiku dokladajú i početné publikácie teoretikov umenia a žurnalistov, napospol kritizujúcich súčasný stav starostlivosti o tieto pamiatky a tiež aktuálny spôsob realizácie nových diel toho charakteru.

Monumentálne umenie na Spiši

Aplikácia v úvode zmieňovaných všeobecných princípov na monumentálne umenie Spiša prináša poznanie viacerých špecifik, týkajúcich sa najmä jeho moderných foriem. Predovšetkým je to absencia veľkých miest, hoci z historického pohľadu nejde o región výhradne rurálneho charakteru. Mnohé, dnes malé spišské obce boli v stredoveku a ranom novoveku mestami s rozvinutými remeslami a obchodom, no historický vývoj utlmil rozvoj mestských aglomerácií, kde by boli priestorové i kultúrno-sociálne podmienky na vznik monumentálnych diel v duchu aktuálneho umenia. Takisto politické pomery ich vzniku nepriali. Do verejného priestoru sa umelecké diela, ktoré by neslúžili štátno- či lokálne-politickým reprezentačným alebo propagačným cieľom, dostali iba v druhej polovici minulého storočia, a paradoxne v období, ktoré nazývame „normalizačným“. Vtedy vznikli i diela, v ktorých výtvarníci napriek proklamovanej ideologickej angažovanosti umenia uplatnili svoju individuálnu umeleckú výpoveď, založenú na poznaní aktuálnych umeleckých smerov.

Mnohí umelci pôsobiaci na Spiši i historici, zaoberajúci sa umením tohto regiónu sa často odvolávajú na spišskú umeleckú, najmä sochársku tradíciu, ktorá by sa mala odzrkadliť aj vo sfére monumentálneho umenia. Odvíja sa od rezbárskych diel Majstra Pavla z Levoče a ďalších neskorogotických, renesančných i barokových majstrov, ktoré našli svoje pokračovanie v ľudovom

rezbárstve. Rezbárstvo pretrvalo až do 20. storočia a napokon vošlo i do profesionálnej sféry moderného umenia (najmä s pôsobením rodiny Korkošovcov). Konkrétne nadväznosť na spomínanú tradíciu však až do konca 20. storočia vo verejnom priestore na Spiši nájdeme len zriedka, no čoraz častejšie sa uplatňuje v najnovšom období, žiaľ, zväčša iba v netvorivých a umelecky pokleslých formách.

Monumentálne diela v časoch monarchie

Až do 18. storočia sa v našom prostredí umelecké diela nachádzali predovšetkým v sakrálnych priestoroch. Najstaršie zachované realizácie vo verejnom priestore pochádzajú až z obdobia baroka a napospol ide takisto o sakrálne pamiatky - najznámejšie sú mariánske stĺpy so sochou Immaculaty, zachovali sa však i iné morové a cholerové stĺpy so sochami svätcov, sochárska výzdoba prícestných kaplniek a náhrobné plastiky na cintorínoch, výnimočne aj nevelké nástenné maľby na vonkajších fasádach budov. Pomníky a pamätníky osobností a udalostí verejného a politického života sa zjavujú až v druhej polovici 19. storočia. Slúžili vtedy hlavne na reprezentačné a propagačné ciele, spojené s vládnucou monarchiou a po rakúsko-uhorskou vyrovnaním v r. 1867 najmä na oslavu udalostí, spojených s maďarskou revolúciou a vojnou za nezávislosť v r. 1848 - 1849.

Tzv. honvédske pomníky sa nachádzali vo viacerých lokalitách Spiša, stali sa však obeťou štátoprávných a politických zmien a po vzniku Československa boli ako ideologicky nevhodné odstránené alebo rôznym spôsobom modifikované. Najstarším bol pravdepodobne pomník v Spišskej Novej Vsi z r. 1870, vežovitá kovová konštrukcia bez sochárskej výzdoby bola po prvej svetovej vojne poškodená a pomník bol definitívne odstránený v r. 1936. Sochársky najnáročnejším bol pomník v Levoči z r. 1876, ktorého autorom bol domáci sochár **Jozef Faragó**. Figúru honvéda - uhorského bojovníka na ňom vystriedal po prvej svetovej vojne husitský kalich a v r. 1949 napokon socha Ludovíta Štúra. Pôvodný pomník vznikol na pamiatku bitky na Branisku (1849), rovnako ako neskorší náhrobný pomník na cintoríne v Spišskom Podhradí z r. 1907 od **Alojza Stróbla** s figúrou honvédskeho bojovníka vo vysokom reliéfe. Pôvodný maďarský nápis na pomníku bol nahradený slovenským so zmeneným textom. Zachoval sa aj pomník v Spišskej Sobote (obelisk bez sochárskeho diela), zhotovený pri príležitosti 50. výročia spomínaných udalostí v r. 1899, na ktorom je jeho pôvodné „zasvätenie“ zakryté nedôsledne - maďarské texty zostali zachované, iba nápisom v nekorrektnej slovenčine bol transformovaný na pomník padlých v 1. svetovej vojne.

Ďalšími pamiatkami z obdobia pred prvou svetovou vojnou boli menej náročné artefakty, najmä pamätné tabule či busty osobností, ktoré sa zaslúžili o rozvoj spišských miest, ich priemyslu či cestovného ruchu v Tatrách. Mnohé boli bez akejkoľvek plastickej výzdoby, iné s portrétnym reliéfom

1 Dostupné na internete: <https://en.wikipedia.org/wiki/Public_art>.

2 Dostupné na internete: <<http://www.vetrelciavolavky.cz/>>; <<http://www.supissoch.sk/>> a na <<http://supissoch.ssgbb.sk/>> a ďalšie. Na Spiši bol v r. 2014 uskutočnený projekt Miznúce sochy Popradu; mesto Stará Ľubovňa prijalo všeobecne záväzné nariadenie o označení pamätihodností mesta, medzi ktorými je i niekoľko moderných monumentálnych diel.

3 Dostupné na internete: <https://en.wikipedia.org/wiki/Public_art#Online_documentation>.

či bustou. Osobnosti z uhorských politických kruhov nebolo však po vzniku Československa vhodné pripomínať, a tak sa tieto pamiatky zachovali iba výnimočne. Pavilón, ktorý bol pamätníkom Eduarda Zsedényiho, stál v Starom Smokovci donedávna, no mramorová busta (**Georg Zala**, 1889) bola zničená krátko po r. 1918; pamätník Dezidera Szilágyiho vo forme vyhladkového pavilónu na Hrebienku v Tatrách existuje dodnes, no medailón so Szilágyiho portrétom (**János Istók**, 1904) bol takisto odstránený. Pamätník v Tatranskej Lomnici s bustou Zena Csákyho (**Mikuláš Ligeti**, 1907), umiestnenou na secesne tvarovanom, do šírky rozvinutom žulovom podstavci (podľa projektu **Quida Hoepfnera**) bol zlikvidovaný po r. 1945. Dodnes sa zachovali pamätne tabule s reliéfnymi portrétmi osobností, ktoré nepatrili k politickému establishmentu – Jozefa Petzvala v Spišskej Belej (**T. Charlemont**, 1909), P. Hunfalvyho v Kežmarku (**Elek (Alexius) Lux**, 1913, obnovený 2008) a pomník Dávida Husza v Poprade (**L. Rápolti**, 1913). V Spišskej Novej Vsi je na dvore bývalej priemyselnej školy nenápadne umiestnený pomník s bustou Ľudovíta (Lajosa) Trángousa z r. 1905 – pravdepodobne ide o odliatok staršieho Trángousovho portrétu od **J. Faragóa**. Ak nerátame prefabrikovanú plastiku Svetlonosky (Kežmarok, 1894), ktorej kópia bola nedávno navrátená na pôvodné miesto, azda jediným ne-pamätníkovým sochárskym dielom bola nevelká socha kúpajúceho sa chlapca z kararského mramoru od maďarského umelca **Bélu Gerendaya**, umiestnená pred vilou Klotilda (dnes Kamzík) v Starom Smokovci⁴. Zničená bola iba v nedávnej minulosti (vinou nezájmu majiteľov – vila je majetkom Úradu vlády SR).

Po vzniku Československa

Obdobie medzi obidvoma svetovými vojnami zanechalo na Spiši veľmi málo pamiatok monumentálneho umenia. Okrem už spomínaných ideologicky podmienených úprav starších pamätníkov to bolo iba niekoľko pomníkov a pamätných tabúl. Pozornosť si zaslúžia náhrobky na cintoríne v Spišskom Podhradí od tamjšieho rodáka **Eleka (Alexia) Luxa**, najmä secesné bronzové súsošie na náhrobku R. Harmattovej-Stellerovej z r. 1926, ktorého exaltovaný výraz má svoj predobraz v diele Pasquala Rizzolihho na cintoríne Certosa v Bologni⁵. Z r. 1935 pochádza pomník s bustou P. O. Hviezdoslava v Spišských Vlachoch (**Vojtech Ihrský**) a z toho istého roku pomník ev. farára a básnika F. Ratzenbergera vo Švedlári (**Paul Stadler**). V Kežmarku sa zachovali viaceré pamätne tabule s reliéfnymi portrétmi niekdajších žiakov a profesorov ev. lýcea (P. O. Hviezdoslav od Ladislava Majerského, M. Rázus od **Karola Sovánku** a profesor F. Scholcz od neznáameho autora), ako aj niekoľko

4 Na sochu a jej osud upozornil historik umenia Maroš Semančík.
5 HERUCOVÁ, M. 1997. K ikonografii náhrobku fin-de-siecle na Slovensku. In *ARS : časopis Ústavu dejín umenia SAV*, 1997, č. 1-3, s. 65-142. ISSN 0044-9008.

figurálnych náhrobkov na miestnom cintoríne. Pomníky M. R. Štefánika v Spišskej Novej Vsi (1929) a v Spišskej Belej (**Pavol Bán**, 1939) boli zlikvidované v 50. rokoch 20. storočia (v Spišskej Belej ešte druhýkrát v r. 1972, v r. 2019 znova osadený – autor **Peter Kolčák**). V Tatrách v 90. rokoch zmizla alegorická busta ženy od neznáameho autora (vznikla v 30. rokoch 20. storočia), ktorá šesťdesiat rokov zdobila kamenný sokel schodiska pred zotavovňou Morava.

V duchu socialistického realizmu

Aktuálny výskumný projekt sa sústreďuje na obdobie od 50. rokov 20. storočia až do súčasnosti. V tridsaťročnom období od 50. do 80. rokov zaznamenávame najväčší počet výtvarných diel vo verejných priestoroch v celom regióne a napriek vtedajším nepriaznivým politickým pomerom sú medzi nimi tie najkvalitnejšie.

Bezprostredne po vojne nastal dopyt najmä po pamätníkovej tvorbe. Pamätník oslobodenia či Slovenského národného povstania alebo pomník padlých nechýba takmer v žiadnej väčšej obci⁶, hoci väčšinou ide iba o jednoduché, výtvarne nezhodnotené kamenné bloky, pylóny či obelisky s nápisom a menami padlých. Na náročnejších, figurálne riešených realizáciách sa podieľali významní i menej známi umelci zo Slovenska i z Čiech. Bezprostredne po oslobodení Popradu vznikol pomník padlých v Poprade podľa návrhu kapitána Červenej armády **E. F. Gurianova**, ktorý je akousi asamblážou, spojením vysokého kamenného pylónu s reálnymi zbraňami. Podobný princíp využíva pamätník 1. československej tankovej brigády pri hrade v Kežmarku (reálny tank) z r. 1969. **Ladislav Snopek** (Štrbské Pleso, 1952) a český sochár **Miroslav Vaculík** (Spišská Nová Ves, 1954) vytvorili figúry partizánov v tradičnom socialisticko-realistickom poňatí a podobné sochy ozbrojených partizánov nachádzame aj v Spišskej Belej (**Arpád Račko**, 1958) alebo vo Svite (1959). Tam vidíme istý, svojím spôsobom pôvabný odklon od zaužívaného kánonu, daný naivnosťou sochárskeho výrazu autora, miestneho kamenára (**Michal Ondrovič**). Rovnako naivne pôsobia postavy vo vysokom reliéfe na pomníku v Spišskej Starej Vsi od neznáameho autora (1952), hoci celková kompozícia pomníka na trojuholníkovom pôdoryse je riešená inovatívne. Reliéfnu kompozíciu s motívom raneného partizána vytvoril český sochár **Jan Vávra** (Helcmanovce, 1946) a napodobil ju **František Gibala** (Levoča, 1954). **Imrich Svitana** v reliéfoch pamätníka SNP (Poprad, 1975) použil podobný prístup k tvarovej redukcii figúr ako jeho stredoškolský učiteľ **Ludwik Korkoš** na mramorovej pamätnej tabuli Slovenskej republiky

6 Podľa Marcela Maniaka je ich len v okrese Poprad 39, v okrese Kežmarok 12. Dostupné na internete: <<http://www.oslobodenie.wbl.sk/>>.

rád z r. 1961 v Gelnici. V Ľubici vznikol pomník bez militantného motívu, so skôr pietnym zameraním (**Dušan Gavora**, 1949) a v Margecanoch pomník padlých so súsoším od **Vojtecha Löfflera** (1956) s výrazom typickým pre sochárske diela sorely, vyjadrujúcim skôr budovateľské nadšenie. Budovateľský pátos ešte vystupňoval **Fraňo Gibala** v „univerzálnom“ pomníku s názvom *Víťazstvo práce* v Starom Smokovci (1952), ku ktorému sa dodnes kladú vence pri rôznych výročiach. K pamätníkom oslobodenia je potrebné zaradiť aj ojedinelú popradskú realizáciu – mozaiku českého autora **Karla Mináňa** (1957), vytvorenú opäť v ortodoxnom duchu socialistického realizmu.

Okrem spomínaných vyslovene politicky motivovaných diel sa z obdobia 50. rokov 20. storočia zachovalo niekoľko sôch a pomníkov osobností slovenskej kultúry a diel, dekorujúcich vtedajšie novostavby. **František Gibala** bol veľmi plodným autorom – v 50. rokoch vytvoril už spomínanú sochu pomníka Ľudovíta Štúra v Levoči, ktorá v r. 1949 nahradila pôvodnú plastiku honvéda, v r. 1957 tri sochy pri nemocnici v Starej Ľubovni a v r. 1959 súsošie *Matky s dieťaťom* pri nemocnici v Gelnici. **Klára Pataki** vytvorila na fasáde Správy TANAPu v Tatranskej Lomnici (1958) keramický reliéf kamzíka, ktorý sa stal podkladom pre logo inštitúcie. V r. 1960 **Anastázia Miertušová** vyzdobila rizalit radničnej budovy v Starom Smokovci sgrafitom s folklórnymi motívami a sochár **Ján Hučko** budovu dnešného Okresného súdu v Poprade reliéfmi s budovateľskými motívami. V tom istom roku vznikol ako výsledok súťaže pomník s bustou Jiřího Wolkera v Tatranskej Polianke od **Vladimíra Kýna** (v 90. rokoch 20. storočia bola busta odcudzená) a košický sochár **Ján Mathé** vytvoril sochu *Lyžiara* pred hotelom Bystrina v Novom Smokovci.

Nástup moderných tendencií

V diele **Jána Mathého** už môžeme pozorovať úsilie o odklon od idealizujúceho realizmu predchádzajúceho obdobia, o zvýraznenie vertikality a dynamiky figúry, ktoré predchádzalo modernistickým a abstraktným tendenciám v jeho neskoršej tvorbe. Tá istá tendencia je zreteľná v jeho reliéfoch menších rozmerov na fasáde Domu kultúry v Poprade, hoci tematicky stále poplatných predpísaným dobovým námetom. Jeho tvorba súvisí už s atmosférou po Svetovej výstave v r. 1958 v Bruseli, ktorá bola významným medzníkom v histórii výtvarného umenia vtedajšieho Československa. Vplyv bruselského štýlu sa prejavil i v práci košickej výtvarníčky **Herty Ondrušovej-Victorínovej**, ktorá v r. 1963 vytvorila sgrafito *Vzdelanie* na fasáde školy v Poprade s výraznou štylizáciou konkrétnych motívov, v kontrastoch zakrivených línií a plôch⁷.

7 Dielo bolo nedávno reštaurované. Dostupné na internete: <<https://www.noviny-poprad.sk/clanok.php?id=710>>, <<https://www.skolske.sk/clanok/49584/sgrafito-na-budove-gymnazia-sa-podarilo-zachranit-pre-dalsie-generacie>>.

Umelci sa chopili príležitosti nadviazať na aktuálne tendencie európskeho umenia, ku ktorým vtedy patrilo najmä nefiguratívne, abstraktné umenie. V oblasti monumentálnej tvorby dostali túto príležitosť najmä vďaka vládnemu uzneseniu z r. 1965, upravujúcemu spoluprácu medzi investormi, projektantmi a výtvarnými umelcami. V stavebnom zákone (takzvaný 4-percentný zákon, ktorý bol v platnosti do r. 1991) bolo zabezpečené financovanie výtvarných diel, tvoriacich súčasť architektonického riešenia stavieb – určité percento (odlišovalo sa podľa významu stavby) z celkového rozpočtu každej verejnej stavby bolo určené na výtvarné dielo. Týmito pravidlami bol vyvolaný nebyvalý dopyt po umeleckých dielach, dotvárajúcich architektúru. Vznikala takmer masová, hoci väčšinou kvalitatívne priemerná produkcia. Nebola len estetickým prínosom pre novú výstavbu, ale vytvorila i ekonomickú bázu pre umeleckú obec, pracovné príležitosti a možnosti slušného zárobku pre umelcov. Príležitosť neraz dostali dokonca aj takí, ktorí boli z politických dôvodov vylúčení z oficiálneho zväzu umelcov. Každá realizácia musela prejsť schválením komisiou, zloženou z odborníkov; diela pre významné budovy, reprezentujúce stranícku a štátnu moc, posudzovali navyše ideologické komisie. Umelci vytvorili i nemálo kvalitných realizácií, ktoré nemali nič spoločné s oficiálne proklamovaným realizmom či angažovaným umením a vďaka posudzovaní odborníkmi nevznikali ani diela na úrovni gýča, ako sa to často deje dnes.

Nie je isté, kde československí zákonodarcovia hľadali inšpiráciu, no štátna podpora umenia vo verejnom priestore nebola vo svete novinkou. V USA bol The Federal Art Project v rokoch 1935 – 1943 súčasťou programu New Deal, ktorý uviedol do života prezident F. D. Roosevelt na riešenie ekonomickej krízy. Podpora výtvarných umení však existovala i predtým, týkala sa však iba umenia pre potreby federálnej vlády a verejné budovy, pričom išlo najmä o historickú nástennú maľbu. Naproti tomu Federal Art Project mal poskytnúť pracovné príležitosti tisícom umelcov, ktorí v čase ekonomickej krízy na začiatku 30. rokov 20. storočia prišli o prácu⁸. I dnes je štátna podpora vzniku verejného umenia (tzv. „percent for art“) bežnou kultúrnou praxou štátov v Európe i USA⁹, u nás však od r. 1991 štátna podpora prakticky neexistuje.

8 Dostupné na internete: <https://en.wikipedia.org/wiki/Federal_Art_Project>.

9 Dostupné na internete: <https://en.wikipedia.org/wiki/Percent_for_art>.

Pomníky a památníky

Pomníková a památníková tvorba, viažuca sa na novodobú históriu¹⁰, našla na Spiši po r. 1970 svoje pokračovanie v dielach, ktoré svojou monumentálnou prekonávajú všetky podobné z predchádzajúceho obdobia. Je to predovšetkým *Památník SNP* v Spišskej Novej Vsi – architektonicko-sochárska kompozícia s figurálnymi reliéfmi v tradičnom opisne-realistickom poňatí od **Ladislava Snopeka** a architekta **Ladislava Beisetzera** z r. 1974 – 1975, alebo památník *Víťazná zástava* od **Arpáda Račka** v Krompachoch z r. 1987. Jeho modelácia prezrádza ruku zručného, akademicky školeného sochára, avšak kompozíciou, tradovanou už od antických čias (figúra so zástavou a víťazným gestom), nevdojak pripomína postavu zo zlikvidovaného pomníka uhorského honvéda v Levoči. Ďalším extrémnym monumentom, pravdepodobne poslednou podobnou realizáciou na Slovensku, ktorá dokladá veľkorysé finančné možnosti spomínaného obdobia, bola päť metrová bronzová socha V. I. Lenina od **Emila Venkova** z r. 1988, ktorá stála na priestranstve pred nemocnicou v Poprade. Po r. 1989 bola demontovaná a neskôr prevezená do Seattle v USA, kde dodnes stojí (a vzbudzuje kontroverzie). Skromnejšími rozmermi a umelecky originálnejším, expresívnym výrazom sa vyznačuje starší *Památník krompašskej vzbury* z r. 1971 od **Juraja Bartusza** i jedno z prvých památníkových diel, ktoré sa usilovalo o prekonanie schematického realizmu znakovou štylizáciou – *Smútiaca mať* **Miroslava Ksandra** z r. 1964 v Štrbe. Popravených hrdinov SNP na nádvorí Kežmarského hradu pripomína lyricky štylizovaná ženská figúra od **Ludwika Korkoša** (1987). **Michal Trembáč** sa svojím památníkom SNP vo Vernárskej tiesňave z r. 1976 usiloval prepojiť rezbársku tradíciu s moderným abstraktným tvaroslovím, ako to neskôr (1987) urobil i v drevených objektoch, označujúcich rezerváciu ľudovej architektúry v Osturni. Socha s názvom *Ruža vďaka* od **Anny Goliášovej-Drobnej** je dekoratívnym, symbolickým vyjadrením piety na vojnovom cintoríne v Štôle. Bola osadená v r. 1999, vznikla však zrejme už v 80. rokoch 20. storočia, kedy bol cintorín projektovaný.

Volné monumentálne realizácie

K sochárskym dielam, ktoré reprezentujú slovenské moderné sochárstvo v jeho najkvalitnejšej polohe, patrí nenápadná, no historikmi a kritikmi oceňovaná¹¹ nefiguratívna kompozícia **Márie Bartuszovej** z tatranskej žuly z r. 1977 v Tatranskej Lomnici, v symbióze geometrického tvaru s organickým. K dielam, ktoré zodpovedajú náročným kvalitatívnym kritériám, patrí

10 Pomníky a památníky v rámci celého Slovenska sú relatívne dobre zdokumentované na webových stránkach: <www.vets.cz/vpm/mista>, <<http://krizom-krazom.eu>>.

11 Dostupné na internete: <<https://dennikn.sk/163312/10-diel-daleko-socialistickeho-realizmu/>>.

bezmenná kamenná skulptúra **Pavla Bindera** z r. 1973 vo Svite, i práce **Juraja Bartusza** (*Lavínový previs* z liateho hliníka na fasáde Múzea TANAPu v Tatranskej Lomnici a kamenná *Pocta horolezcom* v Kežmarku z r. 1968). **Erna Masarovičová** využila zvárané ocelové pláty v expresívne pôsobivej plastike *Orly* z r. 1970 pri hoteli Park (dnes Atrium) v Novom Smokovci, ktorá však žiaľ patrí ku zmiznutým dielam, takisto ako jej abstraktný objekt z r. 1967, ktorý ešte v r. 2012 stál na Štrbskom Plese. Chvályhodným prístupom investora naopak bol dar iného diela tejto autorky, nevyužitého pri rekonštrukcii komerčných priestorov v popradskej galérii.

V prostredí rozrastajúcich sa panelových sídlisk, na námestiach, pri školách, nemocniciach a v parkoch vznikol celý rad volných sochárskych diel, tradičných figurálnych i nefigurálnych skulptúr. Mramorové súsošie *Smútok* z r. 1969 od **Jána Hučku** vo Svite je zrejším odkazom na tradičnú sakrálnu kompozíciu *Piety*, pietne poslanie má i *Smútiaca žena* z r. 1984 pred Domom smútku v Podolínci od **Štefana Kovalá**. V r. 1971 vytvoril **Vojtech Matušinec** súsošie *Milencov* v Tatranských Matliaroch v úspornej, neopisnej modelácii (analógia diela Alexandra Trizuljaka z r. 1961) a v Spišskej Novej Vsi vytvorili figurálne diela v redukovanej tvarovej štylizácii **Vojtech Löffler** (1975), **Ondrej Priatka** (1978), **Ján Mathé** (1978) a **Alexander Trizuljak** (1986); v Poprade sa zachovala *Cvičenka* od **Ladislava Kacvinského** (1976) a socha sediacej ženy od **Júliusa Machaja** (1976). Figúra *Kľáčickej ženy Imricha Svitana* z r. 1987 bola odstránená, dnes je nezvestná.

O modernistický prístup s nie celkom presvedčivým výsledkom sa pokúsil aj **František Gibala** figúrou *Kozmonauta* zo zváraného hliníka v Poprade (1966), zváraný plech použil aj **Imrich Svitana** pre figúru *Lyžiara* v Kežmarku (1979). Nefiguratívnej tvorbe sa venoval **Ladislav Kacvinský** a niekoľko jeho skulptúr sa stalo súčasťou verejného priestoru Spišskej Novej Vsi. Predovšetkým je to kompozícia z troch samostatných travertínových blokov, vytvorená v súťaži k 700. výročiu mesta v r. 1968 a dve diela dekoratívneho charakteru. Jedným z nich je pôsobivá mramorová fontána v tvare kvetu, zdobiaca námestie v centre mesta (1984). Ďalšie nefiguratívne diela pre Spišskú Novú Ves vytvoril zo spišského travertínu v rokoch 1971 – 1972 český sochár **Adolf Havelka**.

Stavebný boom a s ním spojené množstvo výtvarných realizácií v architektúre v súvislosti s konaním lyžiarskych Majstrovstiev sveta v r. 1970 zaznamenalo Štrbské Pleso v Tatrách. Bol to celý rad výtvarných diel v priestore pred budovami (kamenná skulptúra *Kvet* od **Tibora Bártfaya** pri železničnej stanici, keramické figúry **Dagmar Rosulkovej-Kubíkovej** pri pošte, štruktúrna drevená skulptúra **Jaroslava Kočiša** pri hoteli Patria, objekt **Erny Masarovičovej** pri hoteli Panoráma) i v interiéroch novostavieb. Z exteriérových realizácií sa dodnes zachovala iba Bártfayova skulptúra. Niekoľko abstraktných sochárskych realizácií vzniklo v Starej Ľubovni a v susedných Vyšných Ružbachoch, kde v tom čase začínal svoju umeleckú kariéru **Štefan Koval**.

Jeho minerálny *Prameň Sčensný* (1980) a dekoratívna skulptúra s rastlinným motívom oživujú kúpeľný park vo Vyšných Ružbachoch, fontána s figurálnym súsoším námestie v Starej Ľubovni. Dvoma monumentálnymi dielami znakového charakteru dotvoril vzhľad Starej Ľubovne i **Mikuláš Siranko**.

Dielo aplikované na stenách budov

Jednou z najkvalitnejších realizácií na verejných budovách je nesporne travertínový basrelief na fasáde telekomunikačnej budovy v Poprade od **Dušana Kráľika** z r. 1978 – 1979 a takisto dielo podobného charakteru od **Jarmily Čihánkovej** z r. 1978 – nefiguratívny basrelief s náznakom folklórneho ornamentu na stene budovy bývalej expozitúry Čs. aerolínií. S týmito dielami kontrastuje veľkorozmerná keramická mozaika z r. 1979 od **Mikuláša Szigetiho** na fasáde detskej polikliniky v Spišskej Novej Vsi, ktorá je po všetkých stránkach (vrátane „kúpeľňového“ obkladu steny) poznačená pôvodným poslaním budovy (Okresný výbor KSS). Spolu s Račkovým krompašským a Snopekovým novoveským pomníkom i popradským Leninom akoby sa v čase vrátili o tridsať rokov späť. Ideologická komisia tu v samom závere totalitného režimu zrejme splnila svoju úlohu a „poučila sa z krízového vývoja“.

V monumentálnej tvorbe 70. a 80. rokov 20. storočia sa často zjavuje keramika, obľúbená bola zrejme pre svoj dekoratívny charakter a výraznú farebnosť. Najvýznamnejším autorom bol **Imrich Vanek**, ktorý vytvoril celý rad monumentálnych realizácií v interiéroch i exteriéroch po celom Slovensku. Jeho žiarivé slnká, kvety a terče nájdeme v tatranských hoteloch, na fasádach obchodného centra a školy v Spišskej Novej Vsi i v interiéri bývalej expozitúry Československých aerolínií v Poprade. Keramické nástenné kompozície a objekty v týchto rokoch na Spiši vytvorili mnohí ďalší výtvarníci. Na stenách verejných budov nájdeme i celý rad mozaik z prírodného kameňa. Za pozornosť stojí realizácia **Tibora Gálla** v Tatranskej Lomnici z r. 1971, alebo dielo **Petra Pollága** *Zelená hora* (1989) s historickým motívom v Poprade.

Monumentálna tvorba v nových podmienkach

Od 90. rokov 20. storočia nie sú umelecké diela povinnou súčasťou architektonického riešenia stavieb a pokiaľ vôbec vznikajú, ich úroveň, podobne ako úroveň vlastnej architektúry, zodpovedá vkusu či nevkusy investorov. Tristnú situáciu súčasného monumentálneho umenia reflektujú viacerí autori a poukazujú nielen na nedostatok finančnej podpory, ale aj na nízku úroveň estetickú gramotnosti lokálnych politikov, ktorí za vzhľad miest a novú výstavbu zodpovedajú. Demokracia, ktorá vystriedala striktný totalitný režim s jeho ideológiou, sa v oblasti umenia prejavila najmä v svojej slabosti. Tak ako v politike si čoraz viac priaznivcov nachádza populizmus a extrémizmus, tak sa v oblasti výtvarnej kultúry demokraticky uplatňuje nevkus. A súčasne

umenie mu uvoľňuje priestor – k nosným myšlienkam aktuálneho umenia dnes už tvorba trvácných monumentov nepatrí. Materiál umeleckého diela a remeslo, spojené s jeho opracovaním, strácajú význam. Nie je to ani tradičné figurálne sochárstvo, ba ani abstraktná kompozícia sochárskych hmôt a tvarov, čím sa mladí sochári usilujú vyjadriť svoje poslanstvo. Zámerne opúšťajú estetický rozmer diela v snahe o intenzívnejšie vyjadrenie myšlienky. Výstižne to komentoval Vladimír Beskid už v r. 1998 v úvode katalógu projektu Laboratórium IV. – Vyšné Ružbachy: „My uprednostňujeme skôr efemérne gesto, komentár, drobný zásah v inverznom kontexte a odľahčený popový popevok“.

Uvoľnený priestor obsadili podpriemerné diela s estetikou predminulého storočia. Do spišských miest i menších obcí sa v novom tisícročí vrátila najmä memoriálna tvorba. Je potrebné patrične osláviť odmietaných, zabudnutých, či nových cirkevných hodnostárov, osobnosti politiky i kultúry lokálneho i celoslovenského významu. No deje sa tak živelne, bez vypísania súťaží, a neraz prostredníctvom sochárskych diel, ktoré sa neodlišujú od tých z 19. storočia ani koncepciou, ani umeleckou úrovňou. Prekročiť tento rámec sa usilujú len nemnohé, svojou interaktívnosťou sa o to aspoň čiastočne pokúsil napríklad *Pamätník Konráda Gaála (Miesto priani)* v Spišskej Novej Vsi od **Štefana Kovalá**. Monumentálne diela voľného umenia nahradili artefakty ľudového rezbárstva (napríklad v centre Krompách a na mnohých miestach v Tatrách). Umelecké diela nahrádzajú výtvary amatérov alebo rutinných remeselníkov a umelci sa často tejto úrovni prispôbujú, aby vyhoveli vkusu objednávateľa. Architekti zväčša rezignovali na spoluprácu s umelcami, svoje projekty nanajvýš doplnia vlastnou architektonicky riešenou fontánou či inou drobnou architektúrou (fontány pred hotelom Poprad a na námestí v Poprade i v Spišskej Novej Vsi). Ľahko potom dôjde k situácii, keď investor či užívateľ stavby zahltí architektom zamýšľaný čistý priestor „umeleckými“ dielami podľa svojho vkusu.

Aktuálne umelecké trendy nie sú naklonené tvorbe trvácných monumentov. Diela, dokonca aj pamätníky, môžu byť dočasné alebo premenlivé. S obmedzenou životnosťou svojho diela rátať aj austrálsky umelec **Andrew Rogers**, ktorý v r. 2008 vytvoril na svahu pod Spišským hradom a nad hotelom Bellevue v Hornom Smokovci dva zo svojich „geoglyfov“. Sú súčasťou rozsiahleho landartového projektu, realizovaného na mnohých miestach po celej zemeguli¹². Dnes už po týchto kamenných „kresbách“, viditeľných najlepšie z vtáčej perspektívy, zostali iba nepatrné zvyšky.

Autorov viacerých diel sa nepodarilo identifikovať, ostáva tak priestor pre budúcich bádateľov, aby inventár diel vo verejnom priestore dopĺňali nielen novými realizáciami, ale i novými informáciami k tým starším.

12 Dostupné na internete: <https://artsandculture.google.com/exhibit/rhythms-of-life--land-art/jAKCR_yu8dh_lw>.

Sochárske sympóziá

Špecifickou formou sochárskych realizácií vo verejnom priestore sú diela, vytvorené v rámci sochárskych sympózií. Ako jedno z prvých v Európe vzniklo *Medzinárodné sympóziium vo Vyšných Ružbachoch*, kde sa v rokoch 1964 – 1990 každoročne stretávali umelci z celej Európy i zámoria, v rokoch normalizácie však bola účasť obmedzená na „spriateléné krajiny“. Od 90. rokov 20. storočia došlo k niekoľkým pokusom sympóziium oživiť, dnes sa Tatranská galéria spolu s obecným úradom pokúša aspoň o úpravu areálu a reštaurovanie ohrozených sôch. V r. 1997 bol areál Medzinárodného sochárskeho sympózia Ministerstvom kultúry SR vyhlásený za kultúrnu pamiatku. Nachádza sa v ňom asi 120 sôch rôznej kvality¹³.

V novom tisícročí si myšlienku sochárskych sympózií osvojili obidve galérie, ktoré v regióne pôsobia. Tatranská galéria usporiadala v spolupráci s Kúpeľmi v Novom Smokovci v rokoch 2001 – 2015 sochárske sympóziium *Umelci Tatrám*. V priebehu pätnástich rokoch tak vzniklo 38 sochárskych diel; 22 sôch je osadených v kúpeľnom parku, 2 vo vstupnom priestore kúpeľného domu a 14 sôch tvorí unikátnu Kalváriu pri promenádnej ceste na Peknú vyhladku v Smokovci. Duchovné poslanstvo jednotlivých zastavení tejto Krížovej cesty nesú prevažne nefiguratívne diela. Skutočnosť, že na podujatiach participovala i Spišská diecéza, dáva istú nádej, že ani cirkev, v súčasnosti vari najčastejší objednávateľ umeleckých diel nemusí vždy trvať na „nazarénskom“ formálnom jazyku, aký vidíme u iných diel súčasného sakrálneho umenia. Tvorcami týchto skulptúr boli slovenskí, českí a poľskí sochári. Vznikli za neporovnateľne skromnejších podmienok ako realizácie zo 60. a 70. rokov 20. storočia, v obmedzenom časovom a finančnom rámci, teda aj z menej nákladných materiálov, prevažne z dreva. Dá sa predpokladať, že mnohé z nich neodolajú zubu času a neprežijú viac ako niekoľko desaťročí. V r. 2005 usporiadala Tatranská galéria podobné sympóziium – *Medzinárodné sochárske sympóziium Jána Brokoffa v Poprade – Spišskej Sobote*, na ktorého výsledkoch na Sobotskom námestí čas už viditeľne pracuje. V rokoch 2017 – 2019 galéria usporiadala sympóziium s novou náplňou, s využitím kovového odpadu s názvom *Recycleart*. Niektoré z diel sú osadené v parku pri železničnej stanici.

Galéria umelcov Spiša usporiadala sochárske sympóziá v dvojročných intervaloch v rokoch 2002 – 2008. Diela, ktoré z nich vzišli, neboli však osadené vo verejnom priestore, ale v exteriérovej expozícii galérie – *Záhrade umenia*. Umelci pracovali prevažne so spišským travertínom, iba výnimočne s drevom či kovom.

Výsledky sympózií, ktoré iniciovali odborné inštitúcie, sú dobre dokumentované a zachovávajú si istú, hoci pochopiteľne kolísavú úroveň, ktorá je ťažko dosiahnuteľná u sympózií, usporiadaných rôznymi súkromnými alebo lokálnymi iniciatívami. Patrí k nim napríklad medzinárodné umelecké sympóziium *ART.4G.PARK* v Gánovciach¹⁴, kde od r. 2013 vznikol celý rad sochárskych diel v širokej škále kvality od profesionálnych sochárskych realizácií z miestneho travertínu až po naivné „ľudové“ rezbárske výtvy. Organizátormi sú obec Gánovce a občianske združenia Neandertal a Machaon International.

Rezbárstvo zažíva v súčasnosti akúsi renesanciu najmä vďaka bezradnosti lokálnej politickej reprezentácie i podnikateľských subjektov, ktorým vyhovuje spomínaná „ľudovosť“ a tradičné námety, ktoré sa priam stereotypne opakujú. Dokladom toho sú jednotlivé realizácie a rezbárske sympóziá, produkujúce figúry bačov, muzikantov i rôznych zvierat; zvlášť obľúbené drevené medvede obliehajú Tatry v počte prevyšujúcom tých živých. Štrbské pleso už zažilo tri ročníky sympózia *Rezbári Štrbskému Plesu* (2017, 2018, 2019), ktoré organizuje obec Štrba v spolupráci s Občianskym združením *Za krajšie Štrbské Pleso*¹⁵. V r. 2018 sa pridala i Ždiar, kde rezbári dokonca súťažia v rýchlosti.

Úlohou historikov nie je určovať alebo predpovedať podobu nového umenia, záležať bude na politikoch, ekonómoch i lokálnych samosprávach, aké podmienky umelcom pripraví, i na samotných umelcoch, aké podmienky si dokážu vydoberať a ako ich využijú. Kultivovať vzťah novej generácie k minulému i súčasnému umeniu je úlohou pedagógov a vzdelávacích inštitúcií a tiež umelcov, ktorí sa pedagogickej práci venujú. Ak budú úspešní, bude snáď i umenie vo verejnom priestore dôstojne reprezentovať mestá i celý štát a jeho obyvateľov v duchu nového tisícročia. Súpis umeleckých diel vo verejných priestoroch na Spiši chce prispieť k poznaniu minulosti i k spomínanej kultivácii estetických postojov verejnosti, najmä tej najmladšej.

13 Dostupné na internete: <http://www.tatragaleria.sk/?id_menu=9288>.

14 Dostupné na internete: <<http://www.geoparkganovce.sk/14>>.

15 Dostupné na internete: <<https://www.strbskepleso.sk/kalendar-podujati/rezbarske-sympozium>>.

Spišskí umelci vo verejnom priestore svojho domova

Mgr. Jitka Haaková

historička umenia

K formovaniu verejného priestoru Spiša od počiatku prispievali nielen domáci umelci a remeselníci, ale aj mestá, cirkevné i svetské inštitúcie, spolky a občas i bohatí mecenáši, ktorí objednávali umelecké diela u umelcov v susedných i vzdialenejších krajinách. Historickým príkladom môže byť aj tvorba

Majstra Pavla z Levoče, ktorý do Levoče zrejme prišiel z cudziny, aby tam vytvoril svoje vrcholné dielo. Najčastejšie sa však objednávateľia obracali na domácich umelcov, ktorí tak najväčšou mierou prispeli ku geni loci spišských miest.

Najstarší umelci z období, kedy sa autori umeleckých diel považovali za remeselníkov, zostávajú zväčša anonymní. Jedným z mála autorov, ktorého poznáme menom, je levočský kamenár **Fridrich Horn**, autor stĺpu so sochou Immaculaty v Spišskej Novej Vsi (1724). Viac údajov máme o sochárovi **Jánovi Marschalkovi** (1819 - 1877), levočskom rodákovi, ktorý pôsobil v Budapešti a v rodnom meste vytvoril niekoľko náhrobkov, menovite sochu anjela na náhrobku svojich rodičov z r. 1869. **Jozef Faragó** (1821 -1895) pochádzal z Novej Bane, no od r. 1853 žil v Levoči. Jeho dielom boli náhrobky na levočskom cintoríne, zničená plastika honvéda v Levoči a pravdepodobne i busta L. Trangousa v Spišskej Novej Vsi. Spišskonovoveský rezbár a sochár **Július Fuhrmann** (cca 1815 -1915) je autorom rozmerných skulptúr štyroch evanjelistov v neogotickom štýle na veži farského kostola v Spišskej Novej Vsi. Rodák zo Spišského Podhradia **Alexej (Alexius, Elek) Lux** (1884 - 1941), usadený v Budapešti, vytvoril niekoľko náhrobkov v rodnom meste i v Spišskej Belej a pamätnú tabuľu Pavla Hunfalvyho v Kežmarku, diela ovplyvnené secesným štýlom. V Kežmarku bol usadený **Karol Sovánka** (1883 - 1961), pôvodným školením sochár, ktorý sa neskôr venoval prevažne malbe. Je autorom niekoľkých bronzových reliéfov na pamätných tabuliach a náhrobkoch v Kežmarku. **Vojtech Ihriský** (1899 - 1988) pochádzal z Kysúc, so Spišom ho spájali stredoškolské štúdiá v Levoči a v Spišskej Novej Vsi. Pomník s bustou P. O. Hviezdoslava z r. 1935 v Spišských Vlachoch je kamennou verziou (travertín) detailu jeho pomníka P. O. Hviezdoslava v Bratislave.

Rodák zo Spišských Vláh **Michal Petrek** (1922 - 1972) bol autorom dnes už neexistujúcej mozaiky v budove lanovky na Skalnatom Plese (1972); pri realizácii tohto diela nečakane zomrel. Abstraktná kompozícia vykazovala blízku súvislosť s jeho poslednými maliarskymi dielami. Jeho o dva roky mladší krajan **Ján Ilavský** (1924 - 2004), v normalizačných rokoch známy svojou ideologicky angažovanou tvorbou, vytvoril keramickú mozaiku na fasáde a ďalšie dielo zo sklobetónu v interiéri zotavovne (dnes hotel Lesná) v Starej

Lesnej (1969). **Mikuláš Siranko** (1926 - 2018) sa narodil v Prešove, no rodičia pochádzali zo Spiša, kde neskôr žil i zomrel. Bol talentovaným maliarom - autodidaktom, ktorý sa sústavne venoval i trojrozmernej monumentálnej tvorbe. Jeho dielom sú dve nefiguratívne skulptúry znakového charakteru z r. 1972 - 1973 v Starej Ľubovni.

Ludwik Korkoš (1928 - 1992) bol pokračovateľom spišskej rezbárskej tradície a vynikajúcim pedagógom na bratislavskej Škole umeleckého priemyslu. Rezbárskou technikou v modernom duchu vytvoril množstvo realizácií v interiéroch verejných budov. V exteriéri sú jeho pamätné tabule (napr. Gelnica, 1961), na nádvorí kežmarského hradu vytvoril pomník popraveným hrdinom SNP s pôsobivou pietnou figúrou s rytmizovanými líniami drapérie, tentoraz odliatou do bronzu.

Michal Trembáč (1929 - 2015) bol nielen maliarom, ale všestranným výtvarníkom, ktorý je autorom viacerých realizácií vo verejnom priestore. Okrem niekoľkých pamätných tabúľ vytvoril pamätník SNP vo Vernárskej tiesňave (drevený objekt, 1976), kamennú skulptúru označujúcu archeologickú lokalitu Šoldov pri Štrbe (1981), tri drevené objekty označujúce rezerváciu ľudovej architektúry v Osturni (1987), a kovový objekt - pamätník popradskej Vagónky (1992) v Poprade. Rodák z Levoče, maliar, ilustrátor a pedagóg **Otto Várakózo** (1930 - 2015) vytvoril pútače vo forme objektov, označujúce vstup do pamiatkovo chránených zón spišských miest Kežmarku a Spišskej Soboty. **Mikuláš Dic** (1931), rodák zo zamagurskej Jarabiny, vytvoril keramickú kompozíciu na fasáde industriálnej budovy v Starej Ľubovni (1983). Početné realizácie v Spišskej Novej Vsi, v Levoči a v Poprade vytvoril **Ladislav Kacvinský** (1931 - 2018), ktorého tvorba prešla viacerými fázami - od realistickej figúry (Poprad, 1961) cez nefiguratívne skulptúry a reliéfy (Spišská Nová Ves, Levoča, Poprad, 70. a 80. roky 20. storočia), až k pamätníku z r. 1999 v Spišskej Novej Vsi znova v tradičnom duchu. V Kežmarku vyrastal **Vladimír Popovič** (1939), maliar a pedagóg s osobitým, avantgardným prejavom, ktorý vytvoril monumentálne realizácie v interiéroch (Kiná v Hranovnici a v Štrbe, v r. 1990 - 1992 kostol vo Vojkovciach) a rozmernú smaltovanú stenu s maliarskou kompozíciou pri nemocnici v Spišskej Novej Vsi (1979).

Imrich Svitana (1944) sa do tvorby pre architektúru a verejný priestor zapojil nedlho po návrate z pražských štúdií. V Poprade vytvoril na letisku *Pamätník SNP* (1975), preliezačky v materských školách (1975 - 1980), dekoratívne reliéfy na fasáde a v hale železničnej stanice (1983 a 1988) a sochu *Stavbára* (1987), v Kežmarku sochu *Lyžiara* (1978), v Starom Smokovci drevené reliéfy na fasáde Hotela Bystrina (1992). V Spišskej Novej Vsi je iba niekoľko náhrobkov a „bráncušovský“ stĺp s banickým emblémom z r. 2010 pri budove bývalej Banickej priemyselky. Drevená skulptúra *Tatranský motív* (1976), *Kľačica žena* pri plavárni (1987) a fontána na námestí (1997) v Poprade dnes už neexistujú.

Hubert Čepiššák (1946) bol martinský rodák, ale pôsobil na Spiši. Bol autorom mozaiky na fasáde zdravotného strediska v Podolínci (1975, v spolupráci s J. Hegyessym).

Rodák z Letanoviec, sochár a pedagóg **Miroslav Bonk** (1951) vytvoril exteriérové realizácie v r. 1986 v Levoči (detská preliezačka) a v Spišskej Novej Vsi farebný mobilný terč, dielo ovplyvnené dizajnerským prístupom.

Maliar **Marián Hennel** (1951) vytvoril niekoľko diel v interiéroch verejných stavieb v rodnom meste, spolupracoval s Ladislavom Kacvinským na skulptúre *Dieťa - Kvet života* (1981) v Levoči.

Štefan Koval' (1953) je nielen reštaurátorom mnohých sochárskych diel historických období na Spiši, ale aj autorom erbov spišských miest, pomníkov a pamätných tabúl i početných autorských realizácií v rodných Vyšných Ružbachoch (1980), Podolínci (1984), Starej Ľubovni (1987), v Tatranskej Lomnici (1992) a Spišskej Novej Vsi (2012, 2014).

Diela sochára **Štefana Hudzika** (1954 - 2017) sú vo verejnom priestore na Spiši takisto bohato zastúpené. Zväčša ide o realizácie sakrálneho a memoriálneho charakteru, v ktorých sa prispôboval požiadavkám objednávateľov na realistické podanie portrétov či figúr svätcov: Spišský Štiavnik (1980), Levoča (1989), Kežmarok (1994), Tatranské Matliare (2001), Spišská Stará Ves (2012, 2013), Nová Lesná (2005, 2015); mnohé jeho diela sú aj v interiéroch kostolov v spišských mestách.

Popradčan **Marián Čižmárik** (1960) je jedným z mála spišských výtvarníkov, ktorí pracujú so sklom, väčšina jeho realizácií je však v interiéroch, jedna z nich je na fasáde domu na popradskom námestí.

—
Mgr. Jitka Haaková (*1943, Brno) absovovala v r. 1968 štúdium Dejín umenia na Filozofickej fakulte Masarykovej univerzity v Brne. Ako historička umenia, kurátorka zbierky a výstav pôsobila v r. 1972 - 2000 v Tatranskej galérii v Poprade, v r. 2001 - 2009 a v r. 2016 v Galérii umelcov Spiša. V dlhoročnej odbornej praxi sa venovala výskumu výtvarnej histórie Spiša a podieľala sa na príprave desiatok výstav, akvizičnej činnosti, odbornej kategorizácii zbierkového fondu a publikačnej činnosti v odborných periodikách. V r. 2001 - 2006 pôsobila ako súdna znalkyňa diel výtvarného umenia. Žije v Tatranskej Lomnici.

Záhrada umenia - stála exteriérová expozícia Galérie umelcov Spiša, zľava:
Petr Císařovský: *Obeta*, 2004, travertín, žula, sekanie, leštenie, 68 x 155 cm, P 1269
Imrich Svitana: *Brána do tretieho tisícročia*, 2000, pieskovec, sekanie, v. 192,5 cm
Tomasz Lukaszcyk: *Spišská siréna*, 2002, spišský travertín, sekanie, 70 x 180 cm, P 1235

Utility - urban - unique

Mgr. Zuzana Juháziová

autorka a kurátorka projektu

Výskumný projekt pod názvom *U-Points / Utilitárne body regiónu Spiš*, je výsledkom vedecko-výskumnej činnosti Galérie umelcov Spiša. Zámerom terénneho a archívneho výskumu bolo zmapovať a identifikovať sochárske realizácie, ktoré vznikali od 50. rokov 20. storočia až po súčasnosť vo verejnom priestore regiónu Spiš. Do vymedzenej lokality patrí 181 miest a obcí z ôsmich súčasných okresov, ktoré podľa historického značenia hraníc spoluvytvárali územie samosprávy regiónu Spiša – okres Gelnica, Kežmarok, Levoča, Spišská Nová Ves, Stará Ľubovňa, Rožňava, Košice – okolie.

V spojitosti s plánovanými výstupmi projektu sa do roku 2020 podarilo identifikovať a lokalizovať viac ako 135 sochárskych realizácií, prisúdiť autorstvo 63 umelcom v 37 mestách a obciach.

V rámci reorganizácie verejnej správy zo dňa 31. decembra 1992, zanikol medzi inými i jeden zo samosprávnych útvarov – región Spiš. Územie s jasne definovanými hranicami sa tak po vyše 700 ročnom období samosprávy premenilo iba na regionálny pojem.¹ Hranice bývalých žúp boli v minulosti fixne dané, len zriedkavo dochádzalo k zmenám pod nátlakom politických premien, či vývoja hospodárskych centier. V súčasnom význame pojem „región Spiš“ z hľadiska územného členenia zasahuje nie len do dvoch štátov (Slovensko a Poľsko), ale i do dvoch krajov (Košický a Prešovský) a ôsmich okresov.

Názov projektu odkazuje na neprehliadnuteľnú funkciu sochárskych realizácií vo verejnom priestore. Často predstávajú pevné utilitárne body, ktoré svojím situovaním napomáhajú vytvoriť základné orientačné prvky urbánneho priestoru. V samotnej podstate sa však snažia podmaniť si okolité prostredie a pretvoriť ho. Sledujú jasný cieľ zameraný na hľadanie ideálneho miesta pre sebaaprezentáciu (for utility – about unique – in urban). Výskum ozrejmuje a približuje situácie, ktoré podmienili vznik umeleckých realizácií naprieč celým územím regiónu Spiš. Tie po vzore väčších miest

1 Spiš hraničil na severovýchode a na severe s Poľskom, a to riekami Bialka a Dunajec, na východe so Šarišom, Levočskými vrchmi a Ľubovnianskou vrchovinou, na juhovýchode s Abovsko-turnianskou župou, kde hranicu tvorilo čiastočne Slovenské rudohorie, na juhozápade s Gemerom s masívom Volovca, ktorý tiež patrí do Spišsko-gemerského rudohoria, a so Slovenským rajom a na západe s Liptovom s jeho Štrbským prahom. CHALUPECKÝ, I. 2003. Hranice Spiša. In *Malý slovník spišských obcí*. Abrahámovce : Šafran, 2010. 304 s.

neraz vyplynuli z organizovania umeleckej činnosti, v nadmernej prevahe určenej nariadením vlády z r. 1965², povinne uplatňovať pri výstavbe verejných budov umeleckú výzdobu. Nariadenie definovalo spôsob financovania, výber „vhodných“ výtvarníkov, tém a určilo i konečné zásahy do formálnej podoby diel. V jednotlivých dekádach sa pri integrovaní umenia do verejného priestoru menil ich vzájomný vzťah, potreba a metóda presadzovania. Počet pribúdajúcich sochárskych realizácií sa v jednotlivých mestách a obciach nakoniec prirodzene líšil, podľa ich významu a schopnosti rozvoja v rámci celku – regiónu. Vyšší počet realizácií vo väčších okresných mestách vyplýva zo samotného zámeru architektov niektorých mestských častí či sídliskových komplexov.

Monumentálne realizácie vo verejnom priestore vždy odrážali i v súčasnosti stále odrážajú spoločenské dianie. Vznik i odstraňovanie diel, v minulosti i v súčasnosti, je jednoznačným výsledkom konkrétnych udalostí a postoja spoločnosti. Užitárne body regiónu Spiš, však v súčasnej dobe predstavujú všetky mĺkvo stojace sochárske objekty, ktoré sú neraz umiestnené na nečakaných, takmer neviditeľných miestach. Zámerom bolo vytvoriť zmyslovo príjemné črty prostredia, vizuálne aktivizovať priestor a emocionálne ho dotvoriť. Sumár doposiaľ zaznamenaných sochárskych realizácií predstavuje diela, ktoré sa podarilo identifikovať na základe štúdia materiálov z archívov Slovenského fondu výtvarného umenia, súkromných archívov autorov jednotlivých diel a z kroník miest a obcí. V slovenskom prostredí však doposiaľ neexistuje systematická dokumentácia týchto diel, čo spôsobuje značné problémy pri dohľadávaní informácií, ktoré by mohli napomôcť pri spoznávaní hodnôt v prospech širšieho spoločenského povedomia.

Výskum preukázal nezáujem o existenciu a ochranu sochárskych realizácií zo strany miest, obcí či súkromných vlastníkov. Nevšímavosť a nedostatok finančných prostriedkov určených na zachovanie a obnovu diel predstavujú základné premenné pre ich zánik. Úsilie objasniť mnohé súvislosti, ktoré by ozrejmiли vznik realizácií a ich umeleckú hodnotu, predstavuje Sisyfovskú úlohu. Hľadanie záznamov, stratených v „čase i priestore“, tak bráni v možnosti demonštrovať širšej verejnosti súvislosti, ktoré sú pre odbornú verejnosť samozrejmé. Tak ako urbánny priestor, v ktorom sa sochárske realizácie nachádzajú, je aj výskumný projekt *U-Points* živým, stále sa vyvíjajúcim organizmom. Projekt so svojimi aktuálnymi výstupmi nepovažujem za uzatvorený, práve naopak, má poskytnúť náhľad do problematiky a rozprúdiť dialóg o význame a hodnote výtvarných diel začlenených do verejného priestoru v globálnom merítku.

Ján Mathé: Čítajúca, 1981, Spišská Nová Ves

Intenzita väzieb

Mgr. Zuzana Juháziová

autorka a kurátorka projektu

Umenie nevzniká v prázdnom priestore. V utkvelej predstave každodennosti sa umenie snaží pripútať divácky pohľad priamo k objektu. Teoretické texty častokrát píšú o divadelnosti umenia, pri ktorom si ako diváci uvedomujeme prítomnú chvíľu, bez hlbšieho skúmania minulosti. V súvislosti s humanizáciou prostredia, v škále zložiek, ktoré sa spolupodieľajú na tvorbe verejného priestoru, zaujímajú sochárske realizácie významné miesto. V prípade začleňovania jednotlivých sochárskych prejavov do urbánneho prostredia sa preverujú ich špecifiká i analogické vlastnosti a črty¹. Princípy vzájomných vzťahov, zákonitosti i podmienky súladu, sú vo výsledku merítkom ich estetických hodnôt.

Vzájomné väzby a presahy sochárskeho prejavu integrovaného do verejného priestoru, či vybraného priestorového organizmu, vyplynuli z vymedzených logických princípov tak po obsahovej, ako aj tvaroslovnej stránke. V syntéze hegemonných prvkov mali však svoje neprehliadnutelné miesto i niektoré východiskové danosti, ktoré boli príznačné pre samotný vývoj začleňovania diel do urbánneho priestoru. Skutočnosť i predstavy o vytváraní väzieb, vymedzovali prepojenia podmienené premenami spoločenského diania. Funkčné, ekonomické i materiálno-technické aspekty v úzkej spojitosti pretvárali povahu a kvalitu výtvarných diel. V rozličných etapách vývoja monumentálneho sochárstva vo verejnom priestore bola aktivita oboch zložiek – sochy a architektonického priestoru – výsledkom dôslednej spolupráce.

V kontexte skúmaného obdobia (od socializmu až po súčasnosť), je možné sledovať diferentné prístupy vo vytváraní vzájomných väzieb súvisiacich s výstavbou obytných celkov a prislúchajúcich premien verejného priestoru. A to od základného priradovania diel k architektúre, až po ideu komplexného prístupu k umeniu so zámerom docieľiť ideál utopického kultivovaného prostredia. Architektúru a osobité druhy výtvarného umenia však predovšetkým prepájajú všeobecné zákonitosti usporiadania, ktoré sa odzrkadľujú v poznaní historických konotácií a osvojení si základných kompozičných princípov. Vznik novej špecifickej kvality väzieb, spočíval v spôsobe priestorového usporiadania, ktoré vznikalo zo spojenia adresnej architektúry a sochárskeho diela. Priestorová kompozícia mala ponúknuť odpoveď, či sa má vo zvolenom prostredí umiestniť monumentálne alebo dekoratívne dielo.

1 BOŘUTOVÁ, D. 1985. K otázkam začlenenia výtvarných diel do prostredia obytných súborov. In ARS. 1985, r. 18, č. 2, s. 19.

Práve s touto metodikou kontrastuje veľa prípadov, v ktorých si sochárske realizácie hľadali príležitosti už v hotových pôdorysoch a inštalovali sa tam tak povediac dodatočne.

Ak sa väzba vytvorená zo sochárskeho prejavu a architektúry nezakladala na súdržnej, fyzickej previazanosti, vtedy možno hovoriť o novotvare priestorovej väzby. Každý z novotvarov priestorovej väzby, v rámci regiónu, vládol špecifickými výrazovými prostriedkami, ktoré mali silu pretlmočiť rozmanité myšlienky a vyvolať nečakané emócie. Preto splnenie zásadnej požiadavky, v zmysle obsahovej jednoty a spätosti priestorového novotvaru, spočívalo v dôslednom prepracovaní predpokladov a vzájomnej ideovej previazanosti jednotlivých prvkov. Tie boli vopred predkladané komisiám a prechádzali schvaľovacím procesom. V dobe ich vzniku sa hovorilo o dotváraní verejného priestoru výtvarným umením, v skutočnosti sa ale od vybraných diel očakávalo, aby vyvážili potlačenú plasticitu vyvíjajúcej sa architektúry so špecifickou, možno povedať až nízkou estetickou úrovňou. Súčasné, rýchle a nesúrodé premeny prostredia miest a obcí regiónu Spiš, však mimovoľne pretvárajú týchto niekoľko základných skutočností.

Súčinnosť priestorových novotvarov a vyznenie intenzity väzieb prebiehalo v troch rovinách: obsahovo-ideovej previazanosti, obsahovo-funkčnej a v esteticko-kompozičnej rovine. So zreteľom na charakter prostredia sa od sochárskeho diela požadovalo, aby vybrané prostredie spravilo nie len osobitým, ale aby v ňom primárne určilo i akýsi dostredivý – pevný bod, ktorý mal zakotviť, hierarchizovať a orientovať okolitý, jemu prisúdený priestor.

Pre predpoklad spolupráce formovanej v duchu prepojenia architektúry a sochárskeho diela, je aktivita oboch zložiek úmerne podmienená stanoveným konceptom. V rozličných vývojových etapách spoločenskej dogmy sa menil vzájomný pomer, miera a spôsob uplatnenia týchto osobitých diel. Posudzované sú však stále v kontexte ich okolia, a to či už v rámci modifikácie prostredia v zmysle potrieb spoločnosti, alebo dodatočného začlenenia do verejného prostredia. Diela späté s verejným priestorom nakoniec nemajú vystupovať ako solitér, i keď sledujú vlastný prospech v podobe sebaaprezentácie, pretože vo výsledku sú účastníkmi konkrétnych väzieb a súvislostí pôsobiacich na vnímateľa.

Mgr. Zuzana Juháziová v r. 2017 absolvovala magisterské štúdium na Seminárii dejín umění na Masarykovej univerzite v Brne (CZ). Od r. 2018 do konca septembra 2020 pôsobila ako kurátorka a edukátorka v Galérii umelcov Spiša v Spišskej Novej Vsi. V r. 2018 – 2020 realizovala pre GUS výskum a výstupy projekt projektu *U-Points / Utilitárne body na území regiónu Spiš*.

— 4 — SOCHÁRSKE REALIZÁCIE NA ÚZEMÍ REGIÓNU SPIŠ

Realizácia spišskonovoveskej fontány situovanej v centre mesta je odzrkadlením slobodného sochárskeho prejavu vo verejnom prostredí. Výber motívu bol podmienený samotným prostredím parku – dominantou lipových stromov. Autor na realizácii pracoval priamo v parku počas dvoch rokov s výnimkou zimného obdobia. Fontána je dôkazom autorovho osvojenia si nadobudnutých skúseností v monumentálnej tvorbe z predošlého obdobia. Jej plastické prevedenie predstavuje dokonalé zvládnutie nielen samotnej hry svetla a tieňa, ale ráta i s hodnotou padajúcej vody.

Ladislav Kacvinský: Lipový kvet – fontána, 1984, Spišská Nová Ves

„Zákazku som dostal v roku 1984. Bol som doslova v rozpakoch, akú plastiku zhotovím. Tak som len sedel v tom parku na lavičke a premýšľal. Okolo seba som videl samé lipy a keď som zobral do ruky lipový lístok, pripomínal mi srdiečko. Bol som rozhodnutý.“¹

– sochár Ladislav Kacvinský, 2011 –

1 KARASOVÁ, E. 2011. Novoveské centrum obnovia, len fontána ostane nedotknutá. In *Korzar*. 2011. [cit. 2020-10-16]. Dostupné na internete: <<https://spis.korzar.sme.sk/c/5936938/novoveske-centrum-obnovia-len-fontana-ostane-nedotknuta.html>>.

Utilitárne body okres Spišská Nová Ves

Zoznam autorov sochárskych realizácií v okrese Spišská Nová Ves:

Juraj BARTUSZ
Ladislav BERÁK
Miroslav BONK
Michal GÁJ
Adolf HAVELKA
Jozef HORVÁTH
Ladislav KACVINSKÝ
Ján KORKOŠ
Štefan KOVAL'
Emil LABAJ
Vojtech LÖFFLER
Milan LUKÁČ
Július MACHAJ
Ján MATHÉ
Vladimír POPOVIČ
Ondrej PRIATKA
Arpád RAČKO
Ladislav SNOPEK
Dušan SRVÁTKA
Mikuláš SZIGETI
Alexander TRIZULJAK
Ladislav VÁCLAVÍK
Imrich VANEK
Miroslav VAVRENKA

7
miest a obcí

37
realizácií

24
autorov

Pamätník SNP

-
autor neznámy
1974
bronz, travertín
Danišovce 32
(v parku oproti obecnému úradu)
Danišovce

Patrónka obce Danišovce – Mária Magdaléna

-
Ján KORKOŠ
1998
bronz, betónový podstavec
Danišovce 32
(v parku pri obecnom úrade)
Danišovce

Pamätník obetiam v 2. svetovej vojne

-
autor neznámy
nedatované
travertín
Filinského ulica
(v obecnom parku pred kostolom)
Harichovce

Dekoratívny reliéf

-
Jozef HORVÁTH
1971
hliníkový plech
Družstevná 1
(na priečelí železničnej stanice)
Krompachy

Pamätník krompašskej vzbury

-
Juraj BARTUSZ
1971
bronz, travertín
Družstevná 4
(v parku pred budovou)
Krompachy

Pamätník je umiestnený pred budovou bývalej správy Pohornádskej železničnej spoločnosti. Bol vytvorený na pamiatku tragických udalostí z 21. februára 1921, kedy na dvore krompašských železniarní demonštrovali ženy robotníkov proti zníženiu prídeltov múky. Verejné zložky zhromaždenie žien napadli, čo podnietilo k vzbure mužov. Veliteľ zložiek zastrelil 19 ročného robotníka a dal povel k strelbe. Tragická udalosť za sebou zanechala štyroch mŕtvych a 14 ťažko ranených. Mesto pri blížiacej sa príležitosti 50. výročia udalosti vyhlásilo v r. 1971 verejnú súťaž na vytvorenie pamätníka. Súťažné návrhy predložili Juraj Bartusz, Július Machaj, Ján Mathé a Arpád Račko. Víťazný sa stal návrh akademického sochára Juraja Bartusza.

Víťazná zástava

-
Arpád RAČKO
1981
bronz, travertín
Hlavná 17
(v mestskom parku vedľa mestského úradu)
Krompachy

Pamätník holokaustu

-
Miroslav VAVRENKA
2019
drevo, žula
ulica Slovinská 2453, sídlisko Juh
Krompachy

Pamätník padlým v 1. a 2. svetovej vojne / Za slobodu

-
Michal GÁJ, Milan LUKÁČ
2001
kameň, kovová zliatina
Tatranská ulica 918
(v parku pred Kultúrnym domom)
Smižany

Pomník kapitána Jána Nálepku

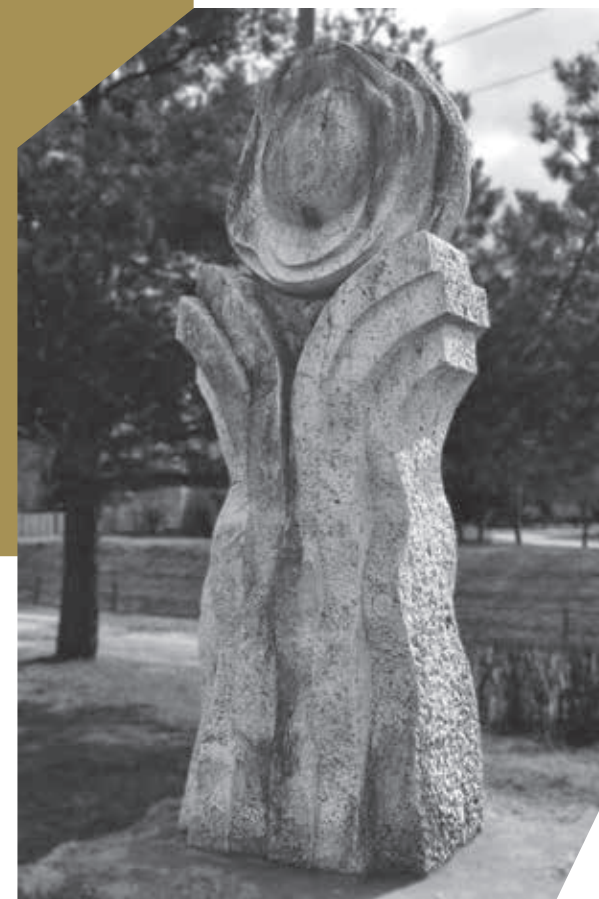
-
Ladislav VÁCLAVÍK
1953
bronz, travertínový podstavec
Radničné námestie 8
Spišská Nová Ves

utility
– urban –
unique

Voda a slnko

–
Adolf HAVELKA
1971
spišský travertín, betónový podstavec
ulica Ing. Kožucha 11
(pred vstupom do Základnej školy)
Spišská Nová Ves

Pamätník 700. výročia mesta Spišská Nová Ves

–
Ladislav KACVINSKÝ
1968
spišský travertín (zoskupenie 3 objektov)
sídlisko Tarča (schodisko na sídlisko)
Spišská Nová Ves

Pamätník bol pôvodne na krátku dobu umiestnený v centre mesta pred budovou Reduty. V období 70. rokov 20. storočia sa vedenie mesta rozhodlo pamätník z námestia odstrániť a vytvoriť tak priestor pre nový. Realizácia bola napokon osadená na mestskom sídlisku Tarča. Zoskupenie objektov symbolizuje minulosť, prítomnosť a vízie pre budúcnosť mesta. V kompozícii zloženej z troch monolitických travertínových blokov vyjadril autor symbolickú poctu umeleckým prejavom, ktoré sa postarali o progresívny vývoj mesta. Kacvinský sa vďaka umeleckému stvárneniu a technickému prevedeniu realizácie zaradil medzi umelcov, ktorí zvládajú aj umelecky náročné úlohy.

Socha bola osadená pred vstupom do Základnej školy v r. 1971. Od samého začiatku sa stala súčasťou novej, „modernej“ 22 triednej školy, otvorenej v r. 1972. Výtvarné doriešenie špecifického priestorového organizmu bolo podmienené všeobecným uznesením vlády ČSSR č. 355/65 z r. 1965 (pozri str. 15). Monumentálna socha v sebe ukrýva výtvarné prepajenie štylizovaného námetu, ktorý obsahovo vychádzal z okolitého prostredia školy.

Bez názvu

-

Adolf HAVELKA
1972
spišský travertín, betónový podstavec
ulica Za Hornádom 7
(pred panelovým domom)

Spišská Nová Ves

Dekoratívna plastika

-

Ladislav KACVINSKÝ
1972
ružbašský travertín, betónový podstavec
Levočská ulica 20
(pred panelovým domom)

Spišská Nová Ves

Mier

-

Mikuláš SZIGETI
1975
hořícký pieskovec, betónový podstavec
park na Lipovej ulici, sídlisko Tarča

Spišská Nová Ves

Matka s dieťaťom

-

Vojtech LÖFFLER
1975
požárska žula
Javorová ulica 16, sídlisko Tarča
(pri hlavnom vstupe do gymnázia)

Spišská Nová Ves

Pamätník oslobodenia

-

Ladislav SNOPEK
1974
bronz, betón
Radničné námestie 4
(pred budovou Reduty)

Spišská Nová Ves

Jeden z najmonumentálnejších pamätníkov v rámci okresu Spišskej Novej Vsi, ale i celého územia regiónu Spiš, realizovaný k výročiu oslobodenia (r. 1994), bol v skutočnosti až druhým víťazným návrhom. Podľa archívnych záznamov sa do súťaže, ktorá sa konala 10. apríla 1973, so svojimi návrhmi prihlásili i Tibor Bártfay a Juraj Bartusz. Pamätník v Spišskej Novej Vsi, vytvorený autormi – sochárom Ladislavom Snopekom a architektom Ladislavom Beisetzerm, predstavuje monumentálny objekt zložený z dvoch základných častí: „podhubia“ zahĺbeného pod úroveň terénu (vytvára sieň pre pietnu spomienku) a „koruny“ pozostávajúcej z betónovej platne (15,9 x 15,9 m), nad ktorou sa týči dominanta celého pamätníka – bronzový prstenec. Približne 24 metrový obvod prstenca nesie na ľicovej strane vysoký reliéf figurálnej kompozície zloženej z niekoľkých zoskupení postáv vojakov i bežných ľudí. Vnútorňú stranu bronzového prstenca, viditeľnú iba zo siene, obkolesuje niekoľko spomienkových textov na tragické udalosti.

Bez názvu

-
sign. Rabina
1976
keramická mozaika
Radlinského ulica 2150/19
(v areáli priemyselného parku)
Spišská Nová Ves

Balada

-
Ondrej PRIATKA
1977 - 1978
hořícký pieskovec, betónový podstavec
Lipová ulica, sídlisko Tarča
(obchodné centrum)
Spišská Nová Ves

Život a Slnko

-
Imrich VANEK
1978
glazovaná keramická mozaika
Šafárikovo námestie 1, sídlisko Mier
(obchodný dom Mier)
Spišská Nová Ves

Cesta ku zdraviu

-
Vladimír POPOVIČ
1978
betón, kov, smalt
ulica Jana Janského
(Nemocnica s poliklinikou)
Spišská Nová Ves

Bez názvu

-
Mikuláš SZIGETI
1979
keramická mozaika
Štefánikovo námestie 3330
(Detská poliklinika)
Spišská Nová Ves

Bez názvu

-
Dušan SRVÁTKA
1980
kamenná mozaika
Štefánikovo námestie 6
(obchodné centrum Jednota)
Spišská Nová Ves

Čítajúca

-
Ján MATHÉ
1981
spišský travertín, betónový podstavec
Trieda 1. mája, sídlisko Mier
(obchodné centrum)
Spišská Nová Ves

Bez názvu

-
Imrich VANEK
1981
glazovaná keramická mozaika
ulica Z. Nejedlého 2, sídlisko Mier
(pri hlavnom vstupe do Základnej školy)
Spišská Nová Ves

Lipový kvet – fontána

–
Ladislav KACVINSKÝ
1984
mramor
Radničné námestie
(pred Evanjelickým kostolom)
Spišská Nová Ves

Akt ženy

–
Alexander TRIZULJAK
1986
bronz, betónový podstavec
ulica Jana Janského
(Nemocnica s poliklinikou – átrium)
Spišská Nová Ves

Bez názvu

–
Miroslav BONK
1985
kov, smalt
Zimná ulica 95
(hlavná fasáda obchodného centra)
Spišská Nová Ves

Pamätník generála Milana Rastislava Štefánika

–
Ladislav KACVINSKÝ
1999
bronz, travertín
Štefánikovo námestie 1
(pred Mestským úradom)
Spišská Nová Ves

Miesto prianí

–
Štefan KOVAL'
2012
bronz, žula
Radničné námestie 7
(pri Radnici)
Spišská Nová Ves

Vo východnom závere šošovkovitého námestia nahradila v r. 1971 vtedajšiu mestskú obytnú časť Stredný riadok výstavba modernej autobusovej stanice (v súčasnej dobe využívanej už iba ako parkovisko a miesto pre mestský trh). Súčasťou bývalej autobusovej stanice sa v r. 1985 stalo dielo od sochára Miroslava Bonka, ktoré malo strohú architektúru a vybraný komplex výtvarne aktivizovať. Kinetická socha umiestnená na priečelí stanice bola nainštalovaná s cieľom vytvorenia interakcie medzi objektom a okoloidúcim: ruky umelca sa prepájajú s rukami participanta. V rámci celého územia regiónu Spiš ide o unikátnu sochársku realizáciu vo verejnom priestore. V zmysle utopických predstáv ide o dokonalejší príklad intenzity previazanosti sochárskeho diela s urbánnym prostredím.

Pamätník obetiam bombardovania z roku 1939

–
Emil LABAJ
2014
travertín
Radničné námestie
(pred Evanjelickým kostolom)
Spišská Nová Ves

Vstupné pylóny

–
Štefan KOVAL
2014
umelý kameň
pred štyrmi vstupmi do mesta
Spišská Nová Ves

Pamätník elektrifikácie

–
Emil LABAJ
2018
travertín, bronz
Radničné námestie
(pri cirkevnom gymnáziu)
Spišská Nová Ves

Bez názvu

–
autor neznámy
nedatované
sgrafito – cementová omietka
ulica Ing. Kožucha
(oproti obchodnému centru)
Spišská Nová Ves

Bez názvu

–
autor neznámy
nedatované
kov, travertín, betón
Agátová ulica, sídlisko Tarča
(pred obchodným centrom)
Spišská Nová Ves

Bez názvu

–
autor neznámy
nedatované
kov, betón
ulica Mlynská 941
(pred podnikom MPC Cessi a.s.)
Spišská Nová Ves

Označenie mesta Spišská Nová Ves

–
autor neznámy
nedatované
železo, betón
pred obcou Spišský Štvrtok
(v smere od Popradu)
Spišský Štvrtok

Pamätník SNP

–
Július MACHAJ
1974
spišský travertín, bronzové reliéfy
Požiarická 5
(na hlavnom námestí)
Spišské Vlachy

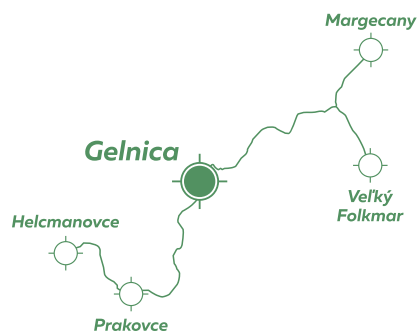

Busta Františka Tondru

–
Ladislav BERÁK
2016
bronz, travertín
Jarná 1
(v parku vedľa rímskokatolíckeho kostola)
Spišské Vlachy

Utilitárne body okres Gelnica

5
miest a obcí

6
realizácií

4
autori

Zoznam autorov sochárskych realizácií v okrese Gelnica:

František GIBALA
Ladislav KACVINSKÝ
Ludwik KORKOŠ
Vojtech LÖFFLER

PROJEKT NA WEBE

Pamätná tabuľa Slovenská republika rád

-
Ludwik KORKOŠ
1967
mramor
Hlavná ulica 50
(na fasáde administratívnej budovy)
Gelnica

Pamätník padlým 1. a 2. svetovej vojny

-
Ján VÁVRA, úpravy Ladislav KACVINSKÝ
1949 / úpravy 1985
mramor, betónový podstavec
(v obecnom parku pri gréckokatolíckom
kostole sv. Michala archanjela)
Helcmanovce

Pomník padlým v 1. a 2. svetovej vojne

-
Vojtech LÖFFLER
1956
pieskovec, betónový podstavec
Požiarnická ulica
(v obecnom parku)
Margecany

Pomník padlým v 2. sv. vojne

-
autor neznámy
nedatované
bronz, betónový podstavec
(v parku pri obecnom úrade)
Veľký Folkmar

utility
– urban –
unique

Matka s dieťaťom

–
František GIBALA
1959
pieskovec, betónový podstavec
Nemocničná ulica 32
(pred vstupom do areálu nemocnice)

Gelnica

Socha Matky s dieťaťom sa nachádza v areáli Zdravotného strediska v Gelnici. Všeobecná nemocnica bola pod názvom Okresný ústav národného zdravia slávnostne otvorená a spustená do prevádzky v roku 1959 so štyrmi základnými oddeleniami. Samotná socha bola jej súčasťou od počiatku výstavby a mala svojim umiestnením akcentovať vstup do komplexu. V základnom umeleckom prejave a prevedení sochy a jej námetu autor odprezentoval tému bezpečia materinského náručia a materinskej lásky.

Pamätník padlým v 2. svetovej vojne

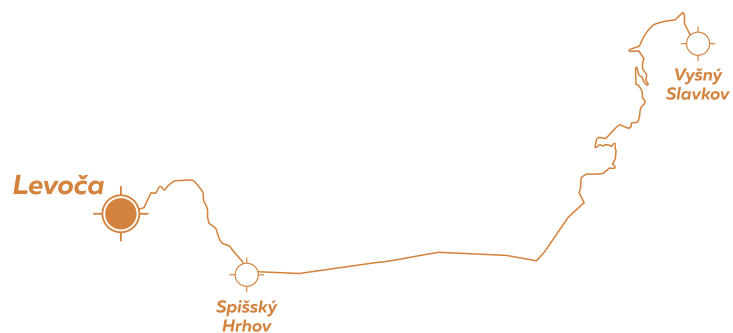
–
autor neznámy
1996
kameň, objekt (protitankový kanón)
sídliisko Slovenského národného povstania
(v obecnom parku)

Prakovce

Pamätník bol postavený na pamiatku obyvateľom obce, ktorí bojovali a padli počas 2. svetovej vojny. Prvýkrát bol odhalený na obecných slávnostiach pri príležitosti 50. výročia Slovenského národného povstania (ďalej SNP). Obec Prakovce ho postavila svojpomocne a na pamätník umiestnila tabuľu s nápisom: „S pietnou úctou spomíname na spoluobčanov padlých v boji proti fašizmu počas 2. svetovej vojny a SNP“. Pred pamätník bol umiestnený protitankový kanón z roku 1943, ako exponát z najťažších bojov v Kurskom oblúku. Kanón bol dovezený z Vojenského technického múzea, s predpokladaným uložením na Kojšovej holi, ktorá bola významným miestom SNP. Po roku 1989 došlo k odcudzeniu objektu neznámymi páchatelmi. V súčasnosti sa na mieste nachádza muzeálny exponát iného protitankového kanónu.

Utilitárne body okres Levoča

3
mestá a obce

6
realizácií

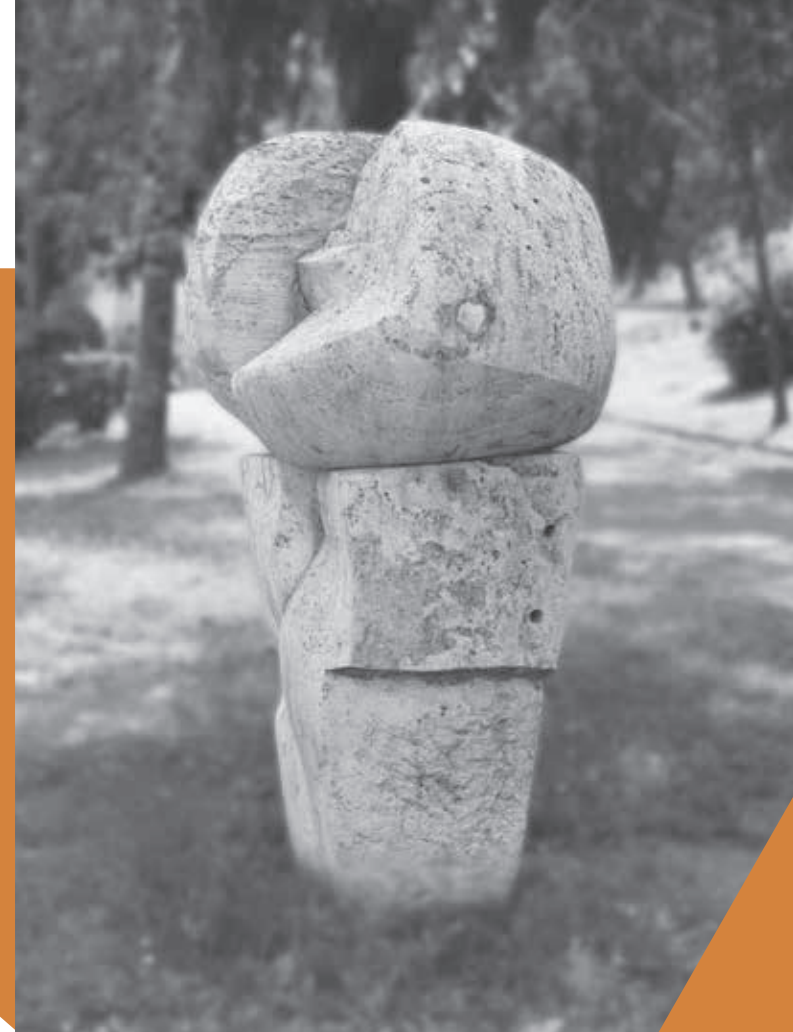
4
autori

Zoznam autorov sochárskych realizácií v okrese Levoča:

Miroslav BONK
Peter GURNÍK
Marián HENNEL
Ladislav KACVINSKÝ

PROJEKT NA WEBE

Dieťa – kvet života

–
Ladislav KACVINSKÝ, Marián HENNEL
1981
travertín
ulica Jána Francisciho 1675
(pri hlavnom vstupe do Základnej školy)
Levoča

utility
– urban –
unique

Socha Dieťa – kvet života vznikla ako výtvarná súčasť a doriešenie areálu Základnej školy na ulici Jána Francisciho. Budova školy bola odovzdaná mestu a slávnostne uvedená do užívania 5. apríla 1982. Socha v čistej, no robustnej skladbe hmoty je typickým odzrkadlením sochárskeho prejavu akademického sochára Ladislava Kacvinského. Motív sochy predstavuje kvet v rozpuku, v symbolickom význame pripodobňuje mladosť študentov ku kvitnúcim kvetom.

Vták – detská preliezka

–
Miroslav BONK
1984 – 1986
travertín
Bašťová ulica
(pod hradbami)
Levoča

Detská preliezka, ktorá skladbou hmoty a zvoleným tvaroslovím predstavuje štylizovanú podobu vtáka, je jednou z dvoch zachovaných sochárskych realizácií na bývalom ihrisku a oddychovej zóne pod mestskými hradbami v Levoči. Ihrisko pod hradbami v súčasnosti chátra a s ním do zabudnutia upadajú i plastiky, ktoré výtvarne dotvárali prostredie a predstavovali sochárske objekty so špecifickým zameraním.

Detská preliezka – Kohútik

–
Ladislav KACVINSKÝ
1987
travertín
Bašťová ulica
(pod hradbami)
Levoča

Bez názvu

–
autor neznámy
nedatované
kov, betónový podstavec
sídlisko Pri Prameni 1357
Levoča

Označenie – Mestská pamiatková rezervácia

–
autor neznámy
nedatované
betónový pylón
(pri vstupe do mesta Levoča)
Levoča

Hudobníci

–
Peter GURNÍK
2012 – 2018
zváraný kov
(skupina 6 sôch v obecnom parku)
Spišský Hrhov

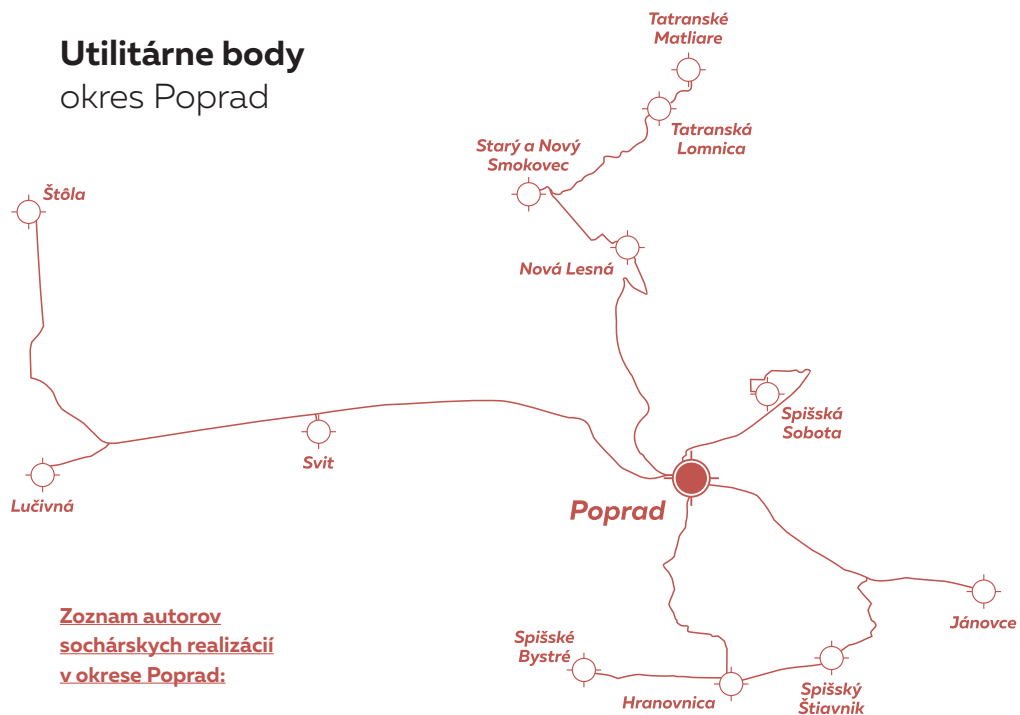

Busta doc. MUDr. Albín Kípikaša

–
autor neznámy
nedatované
umelý kameň, betónový podstavec
(pri obecnom úrade)
Vyšný Slávkov

Utilitárne body okres Poprad

Zoznam autorov sochárskych realizácií v okrese Poprad:

Tibor BÁRTFAY
Olga BARTOŠÍKOVÁ
Juraj BARTUSZ
Mária BARTUSZOVÁ
Rastislav BIARINEC
Pavol BINDER
Bohumil DUDÁŠ
Milan ČEPEK
Jarmila ČIHÁNKOVÁ
Marián ČIŽMÁRIK
Alexander ECKERDT
Andrej GÁJ
Tibor GÁLL
František GIBALA
Anna GOLIÁŠOVÁ
Alfonz GROMA
Heromn CAWTHAR
Ján HUČKO
Štefan HUDZÍK
Branislav IVAN
Ladislav KACVINSKÝ
Štefan KOVAL'
Dušan KRÁLIK
Karol LACKO

Július MACHAJ
Ján MATHÉ
Vojtech MATUŠINEC
Jaroslav MILOVANSKÝ
Karol MINÁŘ
Michal ONDROVIČ
Klára PATAKI
Peter POLLÁG
Imrich SVITANA
Mikuláš SZIGETI
Oto VÁRAKOZÓ
Alexander VIKÁ

14
miest a obcí
58
realizácií
36
autorov

Pamätník padlým v SNP

-
autor neznámy
1954
kameň, betón
ulica SNP
(v obecnom parku)
Hranovnica

Pamätník obetiam v Hranovnici z r. 1954 bol odhalený pri príležitosti 9. výročia oslobodenia Československa Sovietskou armádou. Pamätník, pôvodne situovaný v strede križovatky, sa v r. 2016 vedenie obce i samotní obyvatelia rozhodli presunúť na vhodnejšie miesto. Realizácia bola postupne rozobraná a nanovo poskladaná v obecnom parku v centre mesta. V hornej časti realizácie je uložená časová schránka, ktorá obsahuje odkaz pre budúce generácie.

Pamätník padlým sovietskym letcom a vojakom v SNP pri oslobodzovaní obce Hranovnica

-
autor neznámy
nedatované
betón, železo
(pri vstupe do obce)
Hranovnica

Bez názvu

–
autor neznámy
nedatované
betón, železo
pri vstupe do obce
(v smere od mesta Spišská Nová Ves)

Jánovce

Pamätník padlým v SNP pri Lučivnej

–
autor neznámy
nedatované
betón, kameň
pri vstupe do obce (v smere od mesta Svit)

Šibeničný vršok

Lučivná

Sinajská kaplnka

–
Štefan HUDZÍK
2005
drevo, kameň
ulica Jána Počúvaja

Nová Lesná

Pamätník Jána Počúvaja

–
Štefan HUDZÍK
2015
pieskovec, obložený betónový podstavec
ulica Zakladateľov 373

Nová Lesná

*utility
– urban –
unique*

Oslobodenie – Víťanie Sovietskej armády

–
Karol MINÁŘ
1951 – 1952
keramická mozaika – stena
ulica 1. mája 230

Poprad

Bez názvu I., II.

–
Ján HUČKO
1960 – 1961
travertín
Štefánikova ulica 71
(fasáda Okresného súdu)

Poprad

Umenie II

–
Ján MATHÉ
1962
travertín
Štefánikova ulica 14
(fasáda Domu umenia)

Poprad

Veda II

–
Ján MATHÉ
1962
travertín
Štefánikova ulica 14
(fasáda Domu kultúry)

Poprad

Človek, príroda, skaly

-

František GIBALA
1966
zváraný plech
Hviezdoslavova ulica 2
(pred hotelom Gerlach)
Poprad

Pamätník SNP

-

Imrich SVITANA
1975
bronz, travertín
ulica Na Letisko 100
(Letisko Poprad – Tatry, parkovisko)
Poprad

Bez názvu

-

Olga BARTOŠÍKOVÁ
1975
glazovaná keramika, betónová stena
námestie svätého Egídia 95
Poprad

Zajac – detská preliezka

-

Imrich SVITANA
1976
umelý kameň
Dostojevského ulica 27
(v areáli Materskej školy)
Poprad

Bez názvu

-

Olga BARTOŠÍKOVÁ
1975
glazovaná keramika, obojstranná
betónová stena
námestie svätého Egídia 95
Poprad

Lev – detská preliezka

-

Imrich SVITANA
1976
umelý kameň
Dostojevského ulica 27
(v areáli Materskej školy)
Poprad

Motív rúk a slnka

-

Olga BARTOŠÍKOVÁ
1975
glazovaná keramika,
obojstranná betónová stena
ulica Mládeže 7
(pri hlavnom vstupe do Základnej školy)
Poprad

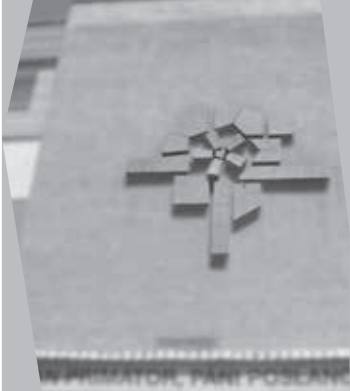

Vrabc – detská preliezka

-

Imrich SVITANA
1976
umelý kameň
ulica Mládeže 13
(v areáli Materskej školy)
Poprad

Štylizovaný kvet

-
Alfonz GROMA
1976
žulový reliéf
Komenského ulica
(fasáda obchodného domu)
Poprad

Bez názvu

-
Andrej GÁJ
1976
kamenná mozaika
Bajkalská ulica 18
(fasáda obchodného domu)
Poprad

Cvičenka

-
Ladislav KACVINSKÝ
1976
bronz, betónový podstavec
Komenského ulica 16
Poprad

Sediaci akt

-
Július MACHAJ
1976
pieskovec
Dostojevského ulica 16 – 24
Poprad

Kvet

-
Tibor BÁRTFAY
1977
plastobetón
Štefánikova ulica 29
(pred obytným blokom Kamélia)
Poprad

utility
– urban –
unique

Rozvoj strojárstva

-
Mikuláš SZIGETI
1978
hořický pieskovec
Tomášikova ulica
Poprad

Plastika bola pôvodne osadená na priesečníku hlavných peších ťahov, vďaka čomu dominovala danému priestoru a vhodne ho dopĺňala. Súčasná premena prostredia a rozvoj infraštruktúry na sídlisku Juh v Poprade, premenil charakter plastiky z výtvarného doriešenia prostredia na objekt „prekážajúci“ v ceste. Reliéfné pojednanie hlavného motívu sochy pozostáva zo štyroch polopostáv znázorňujúcich konštruktéra, montéra, kováča a zvarača. Orientácia a natočenie reliéfov bolo prispôbené hlavným peším prístupom. Autorom zvolený prvok ozubeného kola prepájaj hornú časť plastiky, ktorá je do výšky vynesená podstavcom znázorňujúcim ruky. Plastika mala symbolicky vyzdvihovať úspechy a rozvoj strojárstva a prezentovať ideologické myšlienky.

Bez názvu

-
Jarmila ČIHÁNKOVÁ
1978
travertín
Hviezdoslavova ulica 417/1

Poprad

Drak – detská preliezka

-
Imrich SVITANA
1980
umelý kameň
ulica Mládeže 5
(v areáli Materskej školy)

Poprad

Dekoratívny reliéf

-
Imrich SVITANA
1983
travertín
Železničná ulica 4423
(pričelie budovy Železničnej stanice)

Poprad

Stavbár

-
Imrich SVITANA
1987
vápenec
Tomášikova ulica 2

Poprad

Zelená hora – Tábor bratříkov na Spiši

-
Peter POLLÁG
1989
mozaika, tavené sklo
Dostojevského ulica 12
(fasáda obchodného domu)

Poprad

Motýľ

-
Marián ČIŽMÁRIK
nedatované
kov, sklo
Námestie svätého Egídia 39/91
(fasáda obchodného domu)

Poprad

Bez názvu

-
Dušan KRÁLIK
nedatované
travertín
ulica Ludvíka Svobodu 2674/1
(fasáda administratívnej budovy)

Poprad

Označenie – Mestská pamiatková rezervácia

-
Oto VÁRAKOZÓ
1974
kov, betónový podstavec
pred vstupom do mesta
v smere od Matejoviec
(križovatka ciest Matejovská a Brokoffová)

Spišská Sobota

Zoskok parašutistov

–
Alexander ECKERDT
1976
glazovaná keramická mozaika – stena
Vagonárska ulica 4
(v areáli Základnej školy)

Spišská Sobota

Pamätník padlým v SNP

–
autor neznámy
nedatované
kameň, betón
Michalská ulica
(na námestí)

Spišské Bystré

Cyril a Metod

–
Štefan HUDZÍK
1980
drevo
Mariánske námestie 405
(fasáda rímskokatolíckeho kostola)

Spišský Štiavnik

Pamätník padlým hrdinom odboja a SNP

–
Michal ONDROVIČ
1956
kameň, betónový podstavec
ulica Štúrova
(pred podnikom Chemosvit)

Svit

*utility
– urban –
unique*

Smútok

–
Ján HUČKO
1969
mramor, betónový podstavec
Jilemnického ulica 35
(v areáli cintorína)

Svit

Bez názvu

–
Pavol BINDER
1973
vračanský vápenec
Štúrova ulica 2
(pred areálom firmy Chemosvit)

Svit

Busta Jána Pavla II.

–
Rastislav BIARINEC
2011
bronz
ulica P. Jilemnického
(pred rímskokatolíckym kostolom)

Svit

Socha Tomáša Baťu

-
Hermon CAWTHRA
nedatované
bronz, betónový podstavec
Štúrova ulica
(v mestskom parku)
Svit

Busta Jána Antonína Baťu

-
autor neznámy
nedatované
bronz
Štúrova ulica
(pred Domom kultúry)
Svit

Smerovník TANAPu - Kamzík

-
autor neznámy
nedatované
kov, betónový podstavec
(pred vstupom do obce)
Štôla

Ruža vďaky

-
Anna GOLIÁŠOVÁ
1984 / 1999 (obnova)
kameň
(v areáli Vojenského cintorína)
Štôla

utility
– urban –
unique

Sochárska realizácia mala byť podľa plánovaného projektu obnovy (70. r. 20. st.) osadená do komplexu vojenského cintorína v obci Štôla. V r. 1982 bol spracovaný architektonický návrh a v r. 1984 započaté práce, ktoré prebiehali nasledujúcich päť rokov. V r. 1996 sa obnovou cintorína začala opätovne zaoberať komisia pri OV SZPB v Poprade. V priestore cintorína bol osadený pamätník z bieleho kameňa, ktorý tvoria dva piliere zviazané na vrchole dvoma kamennými kvetmi – ružami (symbolom vďaky). Plastikou zhotovila akademická sochárka Anna Goliášová a osadil ju akademický sochár Imrich Svitana. Slávnostné odhalenie pamätníka sa uskutočnilo 6. mája 2020, pri príležitosti 55. výročia ukončenia 2. svetovej vojny.

Pamätník padlým hrdinom / Víťazstvo práce

-
František GIBALA
1954
pieskovec
(v parku pred hotelom)
Vysoké Tatry / Starý Smokovec

Lyžiar

–
Ján MATHÉ
1960
umelý kameň
(pred hotelom Bystrina)
Vysoké Tatry / Nový Smokovec

Dekoratívne zábradlia balkónov

–
Imrich SVITANA
1992
umelý kameň
(hotel Bystrina)
Vysoké Tatry / Nový Smokovec 21

Pamätník víchrice z roku 2004 / Znovuzrodenie stromu

–
Branislav IVAN
2005
žulové dosky, kov
(v parku)
Vysoké Tatry / Starý Smokovec

Kamzík

–
Klára PATAKI
1958
keramický reliéf
(fasáda budovy Štátnych lesov TANAPu)
Vysoké Tatry / Tatranská Lomnica

Lavínový previs

–
Juraj BARTUSZ
1968
zváraný kov
(fasáda Múzea TANAPu)
Vysoké Tatry / Tatranská Lomnica 66

Bez názvu

–
Tibor GÁLL
1971
kamenná mozaika
(Dom potravín – Sintra)
Vysoké Tatry / Tatranská Lomnica 121

Štylizácia stromu

–
Milan ČEPEK
1971
zváraný kov
(čelná stena kabínovej lanovky)
Vysoké Tatry / Tatranská Lomnica

Smerovníky TANAPu

–
Bohumil DUDÁŠ, Jaroslav MILOVANSKÝ
1970, 1972
kameň, betón
(pri vstupe do Tatranskej Lomnice,
pri ceste na stanicu lanovky)
Vysoké Tatry / Tatranská Lomnica

Bez názvu

-
Maria BARTUSZOVÁ
1977
žula
(v areáli Základnej školy)

Vysoké Tatry / Tatranská Lomnica

Bez názvu

-
Karol LACKO
1984 - 1985
kameň
(pred hotelom Titris)

Vysoké Tatry / Tatranská Lomnica 266

Milenci

-
Vojtech MATUŠINEC
1971
žula, betónový podstavec
(pred bývalým sanatóriom)

Vysoké Tatry / Tatranské Matliare

Plesnivec

-
Alexander VIKÁ
1981
kov
(pri vstupe do Hotelu SOREA HUTNÍK II.)
Vysoké Tatry / Tatranské Matliare

Plastiku od akademického sochára Štefana Koval' osadili v r. 1992 pred vchodom do Botanickkej záhrady - Expozície Tatranskej prírody v Tatranskej Lomnici. Expozícia podáva ucelený pohľad na flóru tatranskej prírody a jej špecifické prejavy v nepriaznivom prostredí štítov. Námet plastiky symbolizuje ťažký život rastlín uprostred drsnej skalnatej prírody. Kompaktnosť hmoty, ktorá je charakteristická pre autorovu komornú tvorbu, sa pri tejto monumentálnej realizácii prejavuje v plnej sile.

Bez názvu

-
Štefan KOVAL'
1992
vračanský vápenec, umelý kameň
(pred vstupom do Botanickkej záhrady)
- Expozícia Tatranskej prírody)

Vysoké Tatry / Tatranská Lomnica

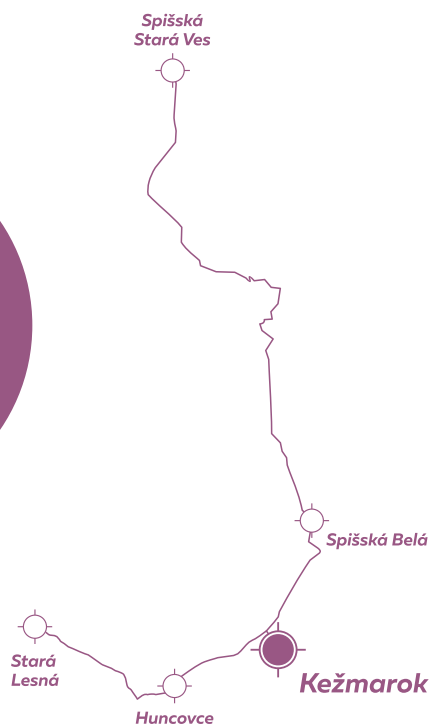
Pamätník Františka Kafku

-
Štefan HUDZÍK
2001
kameň, bronz
Vysoké Tatry / Tatranské Matliare

Utilitárne body okres Kežmarok

5
miest a obcí
13
realizácií
11
autorov

Zoznam autorov sochárskych realizácií v okrese Kežmarok:

Juraj BARTUSZ
Róbert BURGER
Lýdia ČEPKOVÁ
Štefan HUDZÍK
Ján ILAVSKÝ
Peter KOLČÁK
Ludwik KORKOŠ
Vojtech LÖFFLER
Miroslav NEUMANN
Arpád RAČKO
Imrich SVITANA

PROJEKT NA WEBE

Pamätník židovských obyvateľov deportovaných z Huncoviec

-
Kolektív Súkromnej strednej odbornej školy,
Biela Voda, Kežmarok
2017
bronz (3 objekty)
ulica Hlavná
(v obecnom parku
pri rímskokatolíckom kostole)
Huncovce

Lyžiar

-
Imrich SVITANA
1978
medený plech, betónový podstavec
ulica Pod lesom
(pri vstupe do areálu hotela Štart)
Kežmarok

Rozprávkový strom

-
Lýdia ČEPKOVÁ
1982
glazovaná keramika
Možiarská ulica
(v areáli Materskej školy)
Kežmarok

Vďaka - Pamätník obetiam SNP

-
Ludwik KORKOŠ
1987
bronz, travertín
Hradné námestie 42
(areál Kežmarského hradu)
Kežmarok

Pocta horolezcom

-
Juraj BARTUSZ
1975
travertín
ulica Martina Lányiho 1
(obchodné centrum)

Kežmarok

Dominantný objekt v subtilnom opracovaní od akademického sochára Juraja Bartusza je od r. 1975 súčasťou komerčného obchodného komplexu. Predstavuje priestorové doriešenie prostredia, výtvarne ho aktivizuje. Námetom odzrkadľujúcim sa v podobe horolezeckého lana či tatranských končiarov, autor symbolicky zložil poctu horolezcom.

utility
– urban –
unique

Pamätník Alfréd Grosz

-
Štefan HUDZÍK
1994
bronz, žula
ulica Martina Lányiho 1
(v mestskom parku Alfreda Grosza)
Kežmarok

Pamätník obetiam holokaustu

-
Miroslav NEUMANN, Róbert BURGER
2013
bronz, žula (zskupenie 3 objektov)
ulica Martina Lányiho 1
(v mestskom parku Alfreda Grosza)
Kežmarok

Pamätník padlým v 2. svetovej vojne

-
Arpád RAČKO
1958
pieskovec
ulica Petzvalova
(v parku za obecným úradom)
Spišská Belá

Busta Jozefa M. Petzvala

-
Vojtech LÖFFLER
1965
bronz, betónový podstavec
ulica Petzvalova 286
(pred Múzeom J. M. Petzvala)
Spišská Belá

Pomník M. R. Štefánika

-

Peter KOLČÁK

2018

hliník, betónový podstavec

ulica Štefánikova

(v parku pred Evanjelickým kostolom)

Spišská Belá

Pôvodná socha M. R. Štefánika, ktorej autorom bol Pavol Bán, bola v Spišskej Belej osadená v r. 1939 na ploche medzi mestským úradom a zvonnicou. V 50. rokoch 20. storočia bola príkazom politickej garnitúry odstránená a uložená v nevhodných skladových priestoroch pod mestským úradom. Na jej mieste v r. 1958 osadili pamätník venovaný padlým v boji počas 2. svetovej vojny – sochu Partizána od akad. soch. Arpáda Račka. V r. 1968 došlo k znovuosadeniu pomníka M. R. Štefánika (po reštaurátorskom zásahu Imricha Svitanu a Ivana Liptáka). V r. 1972 bola socha zo Spišskej Belej definitívne odstránená. V r. 2015 vznikla občianska iniciatíva za obnovenie pomníka M. R. Štefánika. Prvý návrh vyhotovil akademický sochár Štefan Hudzík, k jej realizácii však napokon nedošlo. Mesto rozvinulo spoluprácu so sochárom Petrom Kolčákom, ktorý v r. 2018 zrealizoval súčasnú podobu pomníka osadeného v parku pred Evanjelickým kostolom.

Pomník padlým v SNP

-

autor neznámy

1952

travertín

Námestie SNP

(obecný park)

Spišská Stará Ves

Pamätník - Alojz Mária Chmeľ

-

Štefan HUDZÍK

2013

pieskovec, žulový podstavec

Námestie A. M. Chmeľa

Spišská Stará Ves

Bez názvu

-

Ján ILAVSKÝ

1969

keramická mozaika

Stará Lesná 157

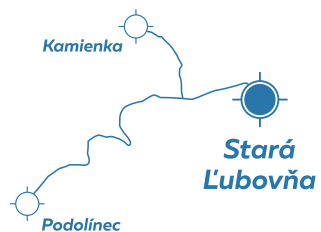
(vstup – hotel Lesná)

Stará Lesná

Utilitárne body okres Stará Ľubovňa

3
mestá a obce

14
realizácií

7
autorov

Zoznam autorov sochárskych realizácií v okrese Stará Ľubovňa:

František BLAŽO
Michal DLUGOŠ
František GIBALA
Štefan KOVAL
Jozef PITOŇÁK
Jozef SABOL
Mikuláš SIRANKO

PROJEKT NA WEBE

Pamätník padlým v 1. a 2. svetovej vojne

-
obyvatelia obce Kamienka
1972
umelý kameň, betón
Kamienka 123
(pred budovou Slovenskej pošty)

Kamienka

Bez názvu

-
sign. Boles
2014
glazovaný keramický reliéf
(fasáda obchodného domu)

Kamienka

Smútiaca mať

-
Štefan KOVAL
1984
vračanský vápenec
Svätej Anny 28
(na cintoríne pri Dome smútku)

Podolíne

Pamätník obetiam komunizmu

-
Jozef PITOŇÁK
2000
kameň
Kláštorná ulica
(v areáli Kláštora Piaristov)

Podolíne

Pamätník padlým v 1. a 2. svetovej vojne

-
autor neznámy
nedatované
kameň
Mariánske námestie 1
(v obecnom parku)

Podolíneec

Podolínske strašidlo

-
Michal DLUGOŠ
2019
drevo, kov
Mariánske námestie 2
(pred rímskokatolíckym kostolom)

Podolíneec

*utility
– urban –
unique*

Akt ženy

-
František GIBALA
1957
meď, betónový podstavec
Obrancov mieru 510/3
(v areáli Nemocnice)

Stará Ľubovňa

Matka s dieťaťom

-
František GIBALA
1957
pieskovec
Obrancov mieru 510/3
(pri hlavnom vstupe do Nemocnice)

Stará Ľubovňa

Žena

-
František GIBALA
1957
pieskovec
Obrancov mieru 510/3
(pri hlavnom vstupe do Nemocnice)

Stará Ľubovňa

Objekt

-
Mikuláš SIRANKO
1957
meď, betón
Levočská ulica 340
(v areáli Základnej školy)

Stará Ľubovňa

Kompozícia I.

-
Jozef SABOL
1976
glazovaná keramická mozaika
Štúrova ulica 383
(v areáli Cirkevného gymnázia sv. Mikuláša)

Stará Ľubovňa

Kompozícia II.

-
Jozef SABOL
1976
glazovaná keramická mozaika
Štúrova ulica 383
(v areáli Cirkevného gymnázia sv. Mikuláša)

Stará Ľubovňa

Špona

–
Mikuláš SIRANKO
1977
travertín
Obchodná ulica
(na námestí)
Stará Ľubovňa

Dielo Špona sa v r. 1977 stalo súčasťou architektúry nového komplexu – sídliska Západ, ktorého výstavba pozostávajúca z panelových domov začala v r. 1972. Od r. 2003 dielo výtvarne i esteticky dotvára začiatok pešej zóny mesta. Aj napriek tomu, že okoloidúci objekt často prirovnávajú k ulite, námet v skutočnosti predstavuje ocelovú sponu, ktorá bola symbolom už zaniknutej fabriky Skrutkárne na výrobu ocelových skrutiek. Fabrika počas desaťročí poskytovala pracovné príležitosti obyvateľom mesta Stará Ľubovňa a širokého okolia.

Slnečná ruka

–
František BLAŽO
1983
glazovaná keramická mozaika
Obchodná ulica 3
(na fasáde obchodného domu)
Stará Ľubovňa

Poézia, domovina, vrchovina – fontána

–
Štefan KOVAL
1988
mramor
Námestie svätého Mikuláša 24
(v parku pred rímskokatolíckym kostolom)
Stará Ľubovňa

V r. 1988 vytvoril akademický sochár Štefan Koval mramorovú fontánu so súsoším troch žien, objednávateľom bola samospráva – Mesto Stará Ľubovňa. Predstavuje dominantu mestského parku na Námestí svätého Mikuláša. Prvá zo žien drží v náručí knihu, ďalšia má ruky zložené na hrudi a tretia má otvorené náručie. Spolu ako jeden harmonický celok symbolizujú poéziu, vrchovinu a domovinu. Cieľom mesta bolo takýmto spôsobom zdôrazniť úzku spätosť s dlhoročnou tradíciou celoslovenského festivalu umeleckého prednesu žien – Vansovej Lomničky.

U-POINTS / Umenie vo verejnom priestore:

Socha verzus architektúra

– profesné stretnutie a kolokvium online

Zámerom kolokvia bolo vytvoriť vhodnú platformu pre stretnutie jednotlivých autorov projektov, ktorí sa témou umenia vo verejnom priestore zaoberali a naplno ju rozvinuli. Dôraz bol kladený na odprezentovanie projektov s rôznorodými formami interpretácie danej problematiky. V aktuálnej situácii vizuálny smog bráni prejavu umenia vo verejnom priestore a tieto objekty, spoluvytvárajúce prostredie, upadajú do zabudnutia.

STREDA, 21. 10. 2020

I. prezentačný blok / ZNÁME VERZUS NEZNÁME /

Mapovanie a spoznávanie sochárskych realizácií vo verejnom priestore

Mgr. Lucia Benická – riaditeľka, Galéria umelcov Spiša:

Utilitárne body – minulosť a prítomnosť: otvorenie kolokvia

Kolokvium, ako ojedinelá platforma na konfrontáciu umeleckých diel vo verejnom priestore, bolo jedným z nosných výstupov projektu U-Points, ktoré prinieslo ucelenú katalogizáciu časom zdevastovaných objektov na území Spiša.

Mgr. Zuzana Juháziová – kurátorka, Galéria umelcov Spiša:

U-Points – sochárske realizácie vo verejnom priestore na území regiónu Spiš

Výskumný projekt Galérie umelcov Spiša sa zameriava na mapovanie sochárskych realizácií vo verejnom priestore miest a obcí regiónu Spiš, ktoré vznikali od 50. rokov 20. storočia až po súčasnosť. Projekt po prvýkrát prináša ucelený súpis sochárskych realizácií s definovaním ich lokácie a prisúdením autorstva. Územie regiónu Spiš ukrýva „nevidené“, časom zabudnuté a v meniacom sa prostredí splyývajúce sochárske realizácie.

Mgr. Juraj Pavlis – historik, Múzeum Spiša:

Budovanie, rúcanie a obnova historickej pamäti na príklade obyvateľov, významných dejinných postáv a im venovaným pamätníkom na území mesta Spišská Nová Ves

Odborný príspevok sa venuje životu a dielu generála Milana Rastislava Štefánika, jeho matky Albertíny a brata Ladislava Štefánika. Koná tak na príklade výstavby troch doterajších spišskonovoveských pamätníkov venovaných pamiatke M. R. Štefánika. Kladie si za cieľ porovnať okolnosti ich vzniku s okolnosťami, za ktorých bol postavený pamätník kpt. Jána Nálepku. Sleduje, ako ich budovanie pretváralo vývoj historickej pamäti mesta Spišská Nová Ves a aké zámery sa za výstavbou týchto monumentov skrývali.

Mgr. Juraj Pavlis je historikom a kurátorom Múzea Spiša v Spišskej Novej Vsi. Je autorom publikácie *2. svetová vojna a územie dnešného okresu Spišská Nová Ves*. Je spoluautorom kolektívnej monografie *Obce za prevratu: mocenské, etnické a hospodárske zvraty na vidieku v r. 1918 – 1920*. Je členom výboru Komisie pre zbierky dejín techniky pri Zväze múzeí na Slovensku. Venuje sa najmä dejinám 1. a 2. svetovej vojny a dejinám techniky.

Mgr. Roman Popelár – riaditeľ, Záhorská galéria Jána Mudrocha v Senici:

Exteriérové sochárske realizácie na území Bratislavy (1945 – 2012)

Príspevok sa zameriava na sochárske diela, ktoré v jednotlivých dekádach v 2. pol. 20. storočia a začiatkom 21. storočia poznačili kolorit mesta, resp. jednotlivých mestských častí Bratislavy. Zretel kladie na autorov, ktorých charakterizovala angažovaná a dekoratívna tvorba. Prezentácia východiskových riešení verejného priestoru z pohľadu sochy v architektúre a vo verejnom priestore.

Mgr. Roman Popelár je historikom umenia a kurátorom. Je autorom súpisu sôch s názvom *Sochárske diela na území Bratislavy (1945 – 2012)*, rovnako autorom malej monografie Jozefa Srnu ml. *V novom svetle*. V r. 2005 – 2008 bol riaditeľom bratislavskej Galérie MEDIUM. Spolu-zakladal združenie Resculpture.sk, asociácia sochárov (2010). Od r. 2011 je odborným garantom a kurátorom podujatia *Bienále plastiky malého formátu*. V r. 2013 – 2019 pracoval ako kurátor súčasného umenia v Galérii Jána Koniarka v Trnave. Od r. 2019 je riaditeľom Záhorskej galérie Jána Mudrocha v Senici.

Mgr. Zuzana L. Majlingová – kurátorka, Stredoslovenská galéria v Banskej Bystrici:

Výtvarné diela na území Banskej Bystrice 1945 – 2015

Projekt je zacielený na fotografickú a katalogizačnú dokumentáciu výtvarných diel z obdobia rokov 1945 – 2015, ktoré boli vytvorené na území mesta Banská Bystrica. Výstupom výskumu sa stala webová stránka, ktorej cieľom bolo vybudovať centrálnu evidenciu moderného výtvarného umenia a otvoriť diskusiu o súčasnom charaktere i postavení umenia vo verejnom priestore mesta. Príspevok sa zameriava na príklady praxe a spolupráce rôznych inštitúcií a jednotlivcov, ktorých cieľom je ochrana výtvarných diel vo verejnom priestore.

–

Mgr. Zuzana L. Majlingová, je historičkou umenia a kurátorkou. V súčasnosti pôsobí v Stredoslovenskej galérii v Banskej Bystrici. Pripravila desiatky výstav súčasného umenia vrátane monografických výstav a katalógov domácich umelcov. Vo svojej praxi sa venuje špecifickým kultúrnym a spoločenským fenoménom. Od roku 2014 systematicky skúma umenie vo verejnom priestore mesta a regiónu Banská Bystrica, kde aj trvalo žije.

II. SÚČASNÉ PREMENY UMENIA VO VEREJNOM PRIESTORE / Možnosti a bariéry, s ktorými sa umelec a umenie vo verejnom priestore stretávajú a stretávajú

Mgr. art. Pavla Lazárková Trizuljaková, PhD. – výtvarníčka a pedagogička, Súkromná stredná umelecká škola, Žilina:

Umelec a verejný priestor – Osudy sochárskeho diela Alexandra Trizuljaka

Príspevok sa zameriava na predstavenie charakteru najdôležitejších vývojových fáz tvorby sochára Alexandra Trizuljaka. Analýza konkrétnych príkladov s upriamením na premeny situovania vybraných sochárskych diel v priestore a čase. Faktory času, zmena majiteľa, nepochopenie na strane užívateľa – to všetko má rozhodujúci vplyv na osud každého umeleckého diela.

–

Mgr. art. Pavla L. Trizuljaková, PhD. je textilnou výtvarníčkou a pedagogičkou. Príležitostne sa venuje kurátorským projektom zameraným na prezentáciu liturgického umenia. V posledných rokoch sa zaoberá štúdiom, dokumentáciou a výskumom diela rodičov – sochára Alexandra Trizuljaka a maliarky Evy Trizuljakovej. Pôsobí na Súkromnej umeleckej škole v Žiline ako vedúca odboru propagačného výtvarníctva.

Mgr. Gabriela Garlatyová – kurátorka Archívu Marie Bartuszovej, Košice; kurátorka Mestskej galérie, Rimavská Sobota:

Sochárske realizácie Marie Bartuszovej vo verejnom priestore miest:

Košice, Levoča, Vyšné Ružbachy, Rožňava, Michalovce a Tatranská Lomnica

Príspevok predstaví ateliérovú a objednávkovú tvorbu Marie Bartuszovej – sochárske realizácie, ktoré vznikli ako oficiálne objednávky v období 60. – 80. rokov 20. storočia, dielo vytvorené v rámci sympózia vo Vyšných Ružbachoch v r. 1977 a tvorbu site-specific objektov, vytvorených na stromoch v prostredí svojej záhrady.

Mgr. Gabriela Garlatyová je historičkou umenia, kurátorkou Mestskej galérie v Rimavskej Sobote. Od roku 2014 je kurátorkou Archívu Marie Bartuszovej v Košiciach. Venuje sa súčasnému umeniu ako aj umeniu obdobia 60. – 80. rokov 20. storočia. Počas svojej profesionálnej praxe bola kurátorkou mnohých výstav súčasných umelcov. Kurátorsky sa podieľala na autorských výstavách Marie Bartuszovej, ktoré sú sprevádzané publikačnou činnosťou (napr. v Múzeu moderného umenia vo Varšave, 2015; v Alison Jacques Gallery v Londýne, 2016; v súčasnosti sa podieľa na príprave výstavy v Tate Modern, 2021).

III. ZNÁME VERZUS NEZNÁME II. /

Mapovanie a spoznávanie sochárskych realizácií vo verejnom priestore

Mgr. Ladislava Horňáková, kurátorka, Krajská galérie výtvarného umění ve Zlíně:

Prostor Zlín – mapování veřejného prostoru

Príspevok pojednáva o výstavnom projekte, ktorý v r. 2016 prebehol v Krajskej galérii výtvarného umění ve Zlíně. Projekt sa zamerával na históriu i nové možnosti presadzovania súčasného výtvarného umenia v mestách, s cieľom zmapovať a zachytiť súčasný stav existujúcich diel. Výstupom sa okrem výstavy stala orientačná mapa Zlína so súpisom, fotografiami, lokáciou a komentármi k jednotlivým výtvarným dielam v exteriéri a vo verejne prístupných interiéroch.

Mgr. Ladislava Horňáková je vedúcou odborného oddelenia galérie. Založila, spravuje a rozširuje zbierku architektonických materiálov v galérii a zaoberá sa možnosťami ich prezentácie. Je autorkou a kurátorkou desiatok výstav, odborných štúdií a publikácií o výtvarnom umení a architektúre. Je predsedníčkou Komory kurátorov Rady galérií ČR.

Mgr. Vladimíra Řihová, PhD. – Univerzita Pardubice, Fakulta restaurování:

Sochy a město. Projekt NAKI České umění 50. – 80. let 20. století ve veřejném prostoru: evidence, průzkumy, restaurování

Príspevok predstaví projekt NAKI, realizovaný v r. 2016 – 2019. Projekt sa zaoberal prieskumom a reštaurovaním moderných povojnových realizácií. Dôležitým aspektom bola umelecká topografia výtvarných diel v exteriéroch miest a obcí, ktoré vznikali pre verejný priestor v čase socialistickej epochy. Topografia vznikla v priebehu štyroch rokoch pri intenzívnom výskume in situ v rámci lokalít celej Českej republiky. <https://www.sochyamesta.cz>

Mgr. Vladislava Řihová, PhD. je odbornou asistentkou Katedry humanitných vied Fakulty reštaurovania Univerzity Pardubice. V rámci projektu NAKI České umění 50. – 80. rokov 20. storočia sa venovala výskumu archívnych prameňov a umeleckej topografii a stála pri zrode databázy *Sochy a město*. Je spoluautorkou knihy *Sochy a město – Morava*, autorkou odborných štúdií zameraných na problematiku podniku ČFVU Dielo a spoluautorkou metodiky archívneho výskumu povojnových umeleckých diel. Vede projekt NAKI – reštaurovanie mozaik.

IV. FORMA UKRÝVAJÚCA VÝZNAM /

Zabudnuté miesta miest a obcí v boji o prežitie

Michal Hudák – člen OZ Východné pobrežie, Košice:

Len Atlas nestačí (Atlas sôch)

Príspevok poukazuje na potrebu dokumentácie a katalogizácie umeleckých diel vo verejnom priestore. Kriticky komentuje roky nečinnosti a kroky potrebné k obnove, ochrane a adekvátnej lokácii zachovaných sochárskych realizácií.

OZ Východné pobrežie hľadá, obnovuje, vytvára, udržiava, vylepšuje a dbá na mestský charakter miest a sídiel. Občianske združenie oficiálne vzniklo vo februári roku 2009, ale mnohé neformálne aktivity pod týmto názvom začalo realizovať už v rokoch 2006 a 2007.

Mgr. art. Kristína Šebejová, Mgr. Slavo Capek, PhD.

– zoskupenie Ta Take Town, Prešov:

Príbeh jedného sídliska: medzi pragmatizmom a vizionárstvom

Medzi pragmatizmom a vizionárstvom, mosty medzi minulosťou a prítomnosťou. Komentovaná prehliadka urbanizmu a architektúry najzelenšieho prešovského sídliska, ktoré je symbolom doby, v ktorej vzniklo. Ta Take Town je priestorom na prezentáciu textov inšpirovaných mestom Prešov a mestským prostredím vo všeobecnosti.

Mgr. art. Kristína Šebejová pôsobí ako grafická dizajnérka a je spoluzakladateľkou novín Ta Take Town. Venuje sa najmä knižnému dizajnu, webovému dizajnu a brandingu firiem. V súčasnosti je študentkou Sokratovho inštitútu, v ktorom realizuje aj časť projektu Reč mesta, ktorý sa zaoberá vizuálnym smogom vo verejnom priestore.

Mgr. Slavomír Capek, PhD. je odborným asistentom na Pedagogickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove. Je spoluzakladateľom novín Ta Take Town. Zaoberá sa dejinami a teóriou architektúry, mapovaním architektúry a verejného priestoru 20. a 21. storočia v meste Prešov. Vo voľnej tvorbe sa venuje kresbe, ilustrácii a komornej plastike.

akad. mal. Peter Pollág, ArtD. – maliar, grafik, ilustrátor; umelec zo Spiša:

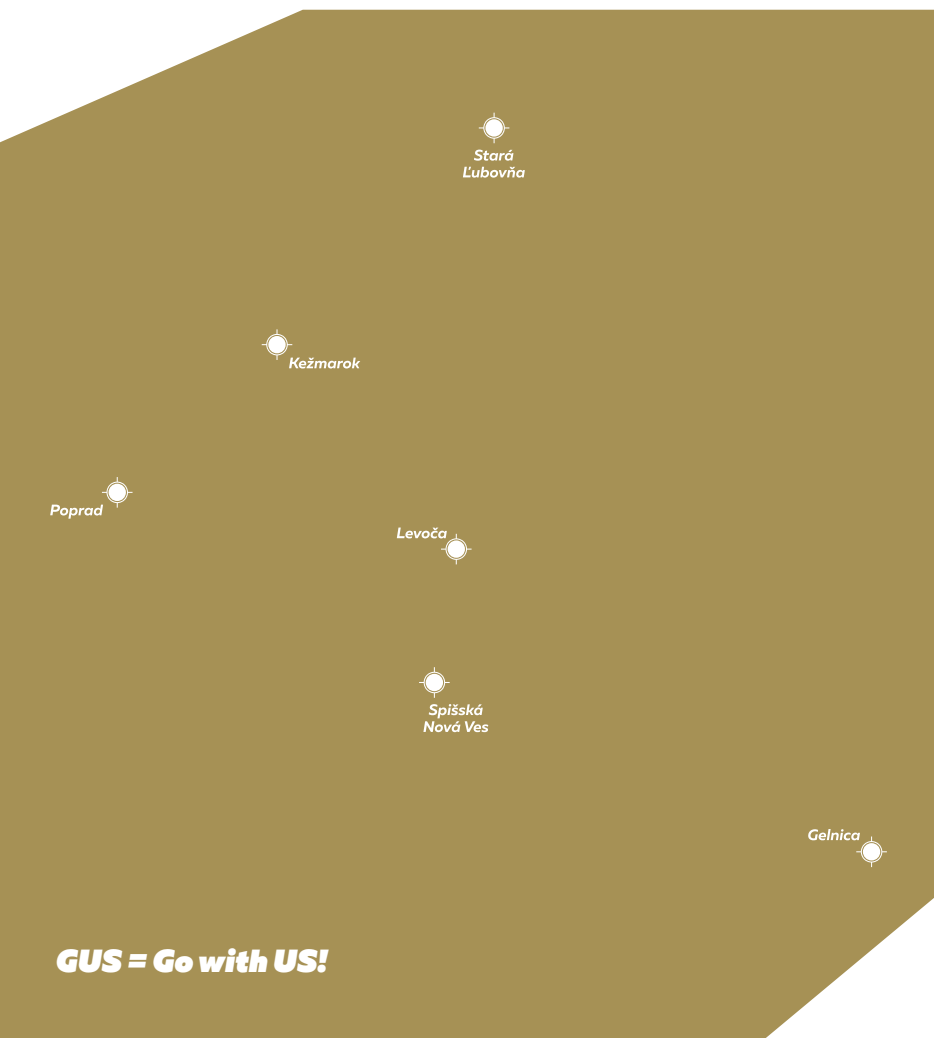
Realizácia mozaiky „Zelená Hora – Tábor bratříkov na Spiši“ v Poprade pred tridsiatimi rokmi

Autor vo forme video-vizitky predstaví monumentálnu mozaiku umiestnenú na priečelí budovy obchodného centra v Poprade. Popisuje priebeh prác, vzniknuté prekážky, problémy spojené s realizáciou a spoluprácu s mozaikárskou dielňou z Ústredia umeleckých remesiel v Prahe. V závere pojednáva o stave diela po 30 rokoch a predstaví možnosti jeho revitalizácie.

akad. mal. Peter Pollág, ArtD. sa venuje maľbe, kresbe, grafike, ilustrácii, sklenej i kamennej mozaike a monumentálnym sochárskym realizáciám. Zúčastnil sa početných maliarskych sympózií v Grécku, Taliansku, Holandsku a bol na tvorivých študijných pobytoch v Zimbabwe, Zambii, Číne, Izraeli, Taliansku, Grécku, Etiópii, Iráne, a i. Peter Pollág je v súčasnosti predsedom Spolku výtvarníkov Slovenska.

— 6 — FAKTOGRAFIA

GUS = Go with US!

U-POINTS

Bibliografia

- ANDRÁŠKO, E. 1993. *Putovanie po starých Prakovciach (Kronika Prakoviec)*. Prakovce : B.m., 1993. 56 s.
- BAJCUROVÁ, K. 1989. Sochárstvo v tvorbe životného prostredia – teoretický model a prítomnosť (1948 – 1985). In *Súčasný výtvarný umenie*. 1989, s. 100 – 121.
- BAJCUROVÁ, K. 1987. Syntéza umenia. In *Výtvarný život*. 1987, č. 6, s. 2 – 3.
- BAJCUROVÁ, K. 1985. Výtvarné umenie v tvorbe životného prostredia. In *Výtvarný život*. 1985, č. 6, s. 8 – 10.
- BAJCUROVÁ, K. 1987. Výtvarné výrazové východiská a prostriedky syntézy architektúry a sochárstva. In *ARS*. 1987, č. 1, s. 7 – 12.
- BARÁTHOVÁ, N. 1996. *Tak sme žili*. Kežmarok: Lipták, 1996. 50 s. ISBN 80-88747-43-0
- BELOHRADSKÁ, Ľ. 1978. Bohatstvo okolo nás. In *Výtvarný život*. 1978, č. 5, s. 28 – 32.
- BOŘUTOVÁ, D. 1981. Architektúra a výtvarné umenie. In *Výtvarný život*. 1981, č. 7, s. 2 – 9.
- BOŘUTOVÁ, D. 1989. K aktuálnym otázkam architektonickej tvorby (Otázky spolupráce architektúry a sochárstva v podmienkach tvorby širšieho obytného prostredie). In *Súčasný výtvarný umenie*. 1989, s. 30 – 52.
- BOŘUTOVÁ, D. 1987. K interpretácii pojmu „socialistický realizmus“ v teórii architektúry povojnového obdobia u nás. In *Socialistický realizmus a súčasná umelecká kultúra*. 1987, s. 7 – 13.
- BOŘUTOVÁ, D. 1985. K otázkam začlenenia výtvarných diel do prostredia obytných súborov. In *ARS*. 1985, r. 18, č. 2, s. 19 – 31.
- BOŘUTOVÁ, D. 1989. Socha v kontexte architektonického priestoru. In *Architektúra a urbanizmus*. 1989, roč. 23, č. 1, s. 35 – 60.
- BOŘUTOVÁ, D. – PETROVÁ, H. 1983. Výtvarná tvorba v architektúre. In *Výtvarný život*. 1983, č. 8, s. 16 – 25.
- CICVÁREK, J. 1981. Socha a mesto. In *Architektúra a urbanizmus*. 1981, č. 4, s. 227 – 238.
- ČELLÁROVÁ, E. 1995. *Spríevodca po meste Poprad a okolí*. Poprad : Mesto Poprad, 1995. 68 s.
- ĎURAČINSKÝ J. a kol. 1969. *Kežmarok*. Bratislava: Obzor, 1969. 94 s.
- FIGEL, E. – JÁGER, M. 1977. *Pamätníky slávnych dní v okrese Spišská Nová Ves*. Spišská Nová Ves : ONV – Odbor kultúry, 1977. 38 s.
- FRANKO, J. – KORMOŠOVÁ, R. – ŽIFČÁK, F. 1998. *Danišovce (dávne i nedávne)*. Levoča : Polypress, 1998. 110 s.
- FUKNOVÁ, A. (red.). 2000. *Atlas regiónu Spiš*. Bratislava : Mapa Slovakia, 2000. 112 s. ISBN 80-88716-94-2.
- FURMANIK, M. 2018. *Spiš a vznik Československej republiky*. Spišská Nová Ves : Múzeum Spiša, 2018. 230 s. ISBN 978-80-851732-8-4.
- GARAJOVÁ, E. – CHALUPECKÝ, I. 1968. *Poprad a okolie*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1968. 133 s.
- GAŠPAR, J. – MAČÚRA, R. – ŽIŠKA, D. 2006. *Poprad. História mesta na starých fotografiách*. Poprad : Mesto Poprad, 2006. 246 s. ISBN 80-969381-8-5.
- GRIGER, M. (zost.). 1988. *Spišská Stará Ves a Zamagurie*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1988. 192 s.
- GRONDŽAK, J. 2007. *Mesto Krompachy. História a súčasnosť*. Krompachy : Mesto Krompachy, 2007. 134 s. ISBN 978-80-969732-8-6.
- HLEBA, E. (zost.). 1995. *Levoča v dejinách – dejiny v Levoči*. Prešov : Mestský úrad, 1995. 148 s. ISBN 978-80-967286-6-4.

- CHALUPECKÝ, I. 1968. *Kežmarok*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1968. 126 s.
- CHALUPECKÝ, I. 1971. *Spišská Nová Ves a okolie*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1971. 119 s.
- CHALUPECKÝ, I. (zost.). 2014. *Dejiny mesta Spišská Nová Ves*. Spišská Nová Ves : Mesto Spišská Nová Ves, 2014. 632 s. ISBN 978-80-971811-7-8.
- CHALUPECKÝ, I. 1973. *Stará Ľubovňa a okolie*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1973. 107 s.
- CHALUPECKÝ, I. – BEŇKO, J. 1992. *Mesto Podolíneč. 1292 – 1992. 700 rokov mestských práv*. Podolíneč : Mesto Podolíneč, 1992. 18 s. ISBN 80-900413-0-2.
- CHALUPECKÝ, I. – RAK, J. (zost.). 1981. *Dejiny Krompách*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1981. 437 s.
- CHALUPECKÝ, I. – RUSNÁK, E. 1985. *Levoča a okolie*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1985. 115 s.
- KOPKÁŠ, M. 2003. *Malý slovník spišských obcí. Spiš v roku 2003*. Abrahámovce : Šafrán, 2003. 288 s. ISBN 80-901408-1-5.
- KOPKÁŠ, M. 2010. *Malý slovník spišských obcí. (2. vyd.)*. Abrahámovce : Šafrán, 2010. 304 s. ISBN 978-80-901408-6-8.
- KUBIČÁROVÁ, K. 1981. Umenie v socialistickom životnom prostredí. In *Výtvarný život*. 1981, roč. 26. č. 7, s. 1 – 4.
- KURUC, J. – JIROUŠEK, L. 1998. *Spišská Nová Ves. 730 rokov prvej písomnej zmienky, 1268 – 1998*. Spišská Nová Ves : Mesto Spišská Nová Ves, 1998. 128 s. ISBN 80-967906-8-4.
- KUZMA, D. 1985. Architektúra a výtvarné umenie. In *Výtvarný život*. 1985, č. 5, s. 2.
- KUZMA, D. 1988. Syntéza architektúry a výtvarného umenia ako významný spoločenský faktor. In *Projekt*. 1988, č. 8, s. 3 – 8.
- KUZMA, D. 1981. Umelecké dielo ako súčasť architektúry. In *Výtvarný život*. 1981, roč. 26. č. 7, s. 5 – 9.
- LUXOVÁ, V. 1989. *Malba v architektúre*. Bratislava : Veda, 1989. s. 259. ISBN 80-224005-1-3.
- LUXOVÁ, V. 1985. Monumentálna tvorba – realizácia a starostlivosť. In *Výtvarný život*. 1985, č. 7, s. 47.
- LUXOVÁ, V. 1975. Úvahy nad syntézou výtvarného diela a architektúry. In *Výtvarný život*. 1975, č. 1, s. 26 – 35.
- MALOVCOVÁ, B. a kol. 2009. *Svit (1934 – 2009). História jednej myšlienky*. Poprad : Bambow, 2009. 352 s. ISBN 978-80-968977-8-0.
- PAVÚKOVÁ, D. – ŠTUBŇA, K. 2000. *Levoča*. Spišská Nová Ves : Arkus Edition, 2000. ISBN 80-968176-3-9.
- PETRÍK, J. 1998. *Malá vojna. Marec 1939*. Spišská Nová Ves : Nové Spišské hlasy, 1998. 83 s. ISBN 80-967904-0-4.
- REPČIAK, T. – DIBÁK, M. 2004. *Spišská Nová Ves*. Spišská Nová Ves, 2004.
- ROTH, P. (zost.). 1998. *Dejiny obce Hranovnica*. Hranovnica : Obecný úrad, 1998. 165 s. ISBN 80-967962-3-2.
- ROTH, P. – ČESLA, J. – KALETA, V. 1993. *Stará Ľubovňa. Klenot severného Spiša*. Košice : Vizual, 1993. 137 s. ISBN 80-886740-3-4.
- SMOLÁKOVÁ, M. 1987. Výtvarné diela v nových výtvarných štvrtiach. In *Výtvarný život*. 1987, č. 6, s. 13 –17.
- STRAKA, M. 2008. *Mesto Spišské Vlchy*. Spišské Vlchy : Mesto Spišské Vlchy, 2008. 210 s. ISBN 978-80-969966-7-4.
- ŠAFRÁN, M. 1981. Príspevky k estetickým otázkam architektonického formovania obytného prostredia. In *Architektúra a urbanizmus*. 1981, č. 3, s. 173 – 183.
- ŠLAMPOVÁ, M. (zost.). 2004. *Malé dejiny veľkého hotela. 100 rokov Grand hotela v Starom Smokovci*. Košice : Initia, 2004. 156 s. ISBN 80-969209-3-6.
- ŠTEVÍK, M. – MARHEVKA, M. a kol. 2014. *Podolíneč. História, pamiatky, spomienky*. Podolíneč : Mesto Podolíneč, 2014. ISBN 978-80-971786-0-4.
- VOJTÁŠ, M. 1957. *Spišská Nová Ves*. Spišská Nová Ves : ONV – Odbor kultúry, 1957. 135 s.
- ŽIFČÁK, F. a kol. 1993. *Smižany*. Levoča : Modrý Peter, 1993. 144 s. ISBN 80-855150-8-3.

Médiá o projekte

Médiá / TV, rádio

- U-Point. [online]. 2020. snv.sk. [cit. 2020-08-19]. Dostupné na internete: <<https://www.snv.sk/archiv/?video=200814-2>>.
- Výskumný projekt v Galérii umelcov Spiša. [online]. 2020. rtvs.sk. Dvojka. [cit. 2020-09-29]. Dostupné na internete: <<https://www.rtvs.sk/televizia/archiv/14356/244046#1301>>.
- Kam za kultúrou. Kultúrne podujatia v regióne – U-Points. Publicistika. [online]. 7.8.2020. 7:45. Rádio Regina Východ. [cit. 2020-10-21]. Dostupné na internete: <<https://www.rtvs.sk/radio/program?&date=2020-08-07>>.

Webové stránky

- U-POINTS. [online]. 2020. spisskanovaves.eu. [cit. 2020-10-15]. Dostupné na internete: <http://www.spisskanovaves.eu/system/akcie/detail_akcie/action/SINGLE/u-points/index.html>.
- OnLine Kolokvium / U-Points. [online]. 2020. web.vucke.sk. [cit. 2020-10-15]. Dostupné na internete: <<https://web.vucke.sk/sk/kompetencie/kultura/aktuality/on-line-kolokvium-points.html>>.
- U-Points / Utilitárne body regiónu Spiš. [online]. 2020. gus.sk. [cit. 2020-10-15]. Dostupné na internete: <<http://gus.sk/index.php/programy/aktualne/program/u-points-umenie-vo-verejnom-priestore-socha-verzus-architektura>>.
- U-Points / Utilitárne body regiónu Spiš. [online]. 2020. muzeum.sk. [cit. 2020-10-15]. Dostupné na internete: <<https://www.muzeum.sk/galeria-umelcov-spisa-v-spisskej-novej-vsi.html>>.
- U-Points / Umenie vo verejnom priestore. [online]. 2020. ssn.sk. [cit. 2020-10-15]. Dostupné na internete: <<http://www.ssn.sk/23413/u-points-umenie-vo-verejnom-priestore-socha-verzus-architektura/>>.
- U-Points / Umenie vo verejnom priestore: Socha verzus architektúra. [online]. 2020. dennikrelax.sk. [cit. 2020-10-19]. Dostupné na internete: <<https://www.dennikrelax.sk/Kam-ist-Vystavy/U-POINTS-Umenie-vo-verejnom-priestore-Socha-verzus-architektura/>>.

U-POINTS

Tento projekt bol podporený z verejných zdrojov poskytnutých Fondom na podporu umenia. Katalóg reprezentuje výlučne názor autorov a fond nezodpovedá za jeho obsah.

u. fond
na podporu
umenia

Editorky:

Lucia Benická, Ivana Babejová – Galéria umelcov Spiša

Autorka projektu a katalógu:

Zuzana Juháziová – Galéria umelcov Spiša

Texty:

© Zuzana Juháziová, Jitka Haaková, Lenka Králová, Lucia Benická

Preklady:

Dušan Bevilaqua

Odborná spolupráca, jazykové úpravy:

Lenka Králová – Galéria umelcov Spiša

Grafický dizajn:

Ivana Babejová – Galéria umelcov Spiša

Fotografie a reprodukcie:

archív Galérie umelcov Spiša a Zuzana Juháziová

Tlač:

Vienala.sk, Košice

Náklad:

500 ks

Vydavateľ:

© Galéria umelcov Spiša, 2020/2021
www.gus.sk

ISBN 978-80-89081-72-1

EAN 9788089081721

Územie regiónu Spiš skrýva „nevidené“, časom zabudnuté a v meniacom sa prostredí splývajúce sochárske objekty, ktoré vznikali od 50. rokov 20. storočia až po súčasnosť. Tieto sochárske realizácie predstavujú zrkadlo doby a charakterizujú prístup spoločnosti k uplatňovaniu výtvarného umenia vo verejnom priestore. Výskumný projekt Galérie umelcov Spiša po prvýkrát prináša ucelený súpis sochárskych realizácií vo verejnom priestore na území regiónu Spiš s komplexnou fotodokumentáciou, definovaním ich lokácie a prisúdením autorstva.